

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 27 OKTOBER 1965 - No. 2514

pensioen-
regelingen

herverzekering
van
pensioenfonds



EERSTE NEDERLANDSCHE

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 5143 51

De KLM vraagt voor haar Interne Accountants Bureau
op Schiphol

een eerste assistent en enige tweede assistenten

Ervaring in controlewerkzaamheden in de industriële sector is gewenst. Geboden wordt een interessante en afwisselende werkkring met een grote mate van zelfstandigheid.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van ESB/241 aan:
KLM, Personeelszaken, Werving en Selectie, Schiphol.



Bij de

STICHTING ZEELAND — PROVINCIAAL OPBOUWORGaan

komt per 1 februari 1966 de functie vrij van

1e SOCIOLOOG

belast met (supervisie van) onderzoek en advieswerk.

Voor deze functie komen in aanmerking afgestudeerde sociologen, sociografen en sociaal-psychologen met ervaring in sociaal onderzoek ten behoeve van beleidsdoel-einden.

De functie vereist het vermogen

- zich betrekkelijk snel in uiteenlopende onderwerpen voldoende te oriënteren;
- zich helder schriftelijk uit te drukken;
- tot efficiënte contactlegging met (semi)overheids- en particuliere instanties;
- tot werken in teamverband.

De werkkring biedt een grote mate van zelfstandigheid en vele kansen eigen inventiviteit te beproeven.

Bezoldiging vindt plaats in de rang van wetenschappelijk ambtenaar of wet. ambt. eerste klas. Opname in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en in de Interprovinciale Ziektekostenregeling. Het verplaatsingskostenbesluit is van toepassing.

Nadere inlichtingen en sollicitaties bij de directeur, drs. Kl. Laansma, Populierenlaan 4 te Middelburg; telefoon (01180) 42 58 (kantoor) of (01180) 42 29 (thuis).

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010)
23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieeldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,80 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lam; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Het economisch motief in Oervorm

Omstreeks 3500 voor Christus hadden landbouw en veehouderij nog niet veel te betekenen op de aarde. Omstreeks 2000 voor Christus waren er reeds grote landbouwstaten te gronde gegaan en andere waren in opkomst. Het is duidelijk dat de tussentijdse tijd niet gezapig was; de maatschappij was minder statisch dan wij graag fantaseren.

Even na 2000 staan wij voor de raadselachtige figuur van Abra(ha)m. Evenals Albert Schweitzer verlaat hij het centrum van de cultuur om zich te vestigen in een minder ontwikkeld gebied. Veel sterker dan Schweitzer wordt hij gedragen door de zekerheid een centrale plaats in de wereldgeschiedenis te hebben. Wat hield dat in?

De Soemeriërs hadden een hoogstaande cultuur, doch geen politieke eenheid. Sargon van Akkad stichtte een groot wereldrijk, waarin de Soemeriërs door de Semieten werden overspoeld. Na twee eeuwen werd dit rijk verwoest; een eeuw van chaos volgde. Toen vormden de Soemeriërs een wereldrijk onder leiding van Oer (Ur).

De oude Soemerische godsdienst moest worden hersteld, doch dit kon niet; de sporen van de Semieten waren te diep getrokken. Het werd een reconstructie op basis van kritische bezinning. In die dagen heeft Abram het geloof der vaders verloren. Tegenover de cyclus stelde hij de historische lijn.

Hij zag de geschiedenis niet als nationale geschiedenis doch als cultuurgeschiedenis. In deze cultuurgeschiedenis zag hij het Goddelijk Handelen werkzaam. Daarom kan de geschiedenis ons eisen stellen en ons straffen; de geschiedenis kan ons toespreken en ons roepen. Met name leert de geschiedenis ons dat de wetenschappelijke vooruitgang moet leiden tot de dood, indien de cultuur een technische cultuur is waaraan een heilige Geest ontbreekt. Zonder atombom begreep hij het beter dan velen van ons.

Dit beschreef hij in het verhaal van Kaïn en Abel, Krijger en Zucht. Kaïn heet Krijger omdat hij veel klaar krijgt, omdat hij rijk wordt en omdat hij het geweld niet

schuwt. Abel is een Zucht, een onbelangrijk vleugje wind.

Krijger is ontginner en ploegt de woeste gronden om, waar schaapherder Zucht van moest leven. Zo wordt welvaart opgebouwd ten koste van de humaniteit. Laten wij eerlijk zijn: Krijger heeft geen wet overtreden; de grond die hij ontgon was geen particuliere eigendom. Krijger heeft zelfs veel goeds gedaan; de opbrengst per ha werd groter, de groeiende bevolking eiste dat. Krijger was een goed zakenman, een man met visie. Maar de nomade ging dood.

Daarom spreekt Abram over het fiasco van de struikrover. Abram onderkent dat humaniteit een aanvaardbaar offer wordt geacht, wanneer de expansie en de bevolkingsexplosie doel zijn in zichzelf. Hij ziet hoe rampen onafwendbaar zijn wanneer de mens zoveel mogelijk neemt, zo weinig mogelijk geeft. Hij zegt het kort: de groei van een ethisch neutrale techniek brengt de dood. Want een ethisch neutrale techniek laat zich overweldigen door de gulzigheid van de struikrover.

De technicus, de politicus en de zakenman worden gedreven door de gulzigheid van de struikrover; dit is het economisch motief in oervorm. Bijna 4000 jaar geleden werd ze gegeven in het centrum van de wetenschap, het rijk van Oer.

Abram vond geen gehoor.

Hij ervoer wat hij later aan Lot toeschreef: hij was in de ogen van zijn naaste omgeving als iemand die schertste. Ten slotte is hij geëmigreerd. In een serie korte verhalen — soms omgewerkte mythen — met o.a. zichzelf, Lot en Noach als hoofdpersoon, heeft hij zijn boodschap, zijn emigratiemotief en zijn positie als veerman tussen een oude en een nieuwe cultuur beschreven.

Na zijn emigratie was zijn grootste verdriet dat hij geen opvolger had. Eindelijk had hij een zoon, een nul achter de komma. Toch zijn uit deze emigratie minstens vier grote stromingen voortgekomen: Jodendom, Christendom, Islam en Communisme. Is er één stroming die de roeping van Abram trouw bleef?

Wageningen.

G. HAMMING.

Het Goddelijk Handelen legde de cultuur het gebod op: van al wat zich ontplooit moogt gij de vruchten plukken; doch van de ontplooiing van een ethisch neutrale wetenschap moet gij geen vruchten plukken, want zedra gij daarvan plukt, wacht u een stellige dood.

En de Geschiedenis zeide tot Krijger: waarom zijt gij ontdaan en waarom laat gij uw hoofd hangen? Moogt gij het niet opheffen als gij goed handelt? Doch indien gij niet goed handelt, ligt het fiasco van de struikrover voor de deur; zijn gulzigheid komt over u, doch gij moet hem de baas blijven.

Edoch, Krijger kreeg woorden met Zucht, zijn broeder. Dat gebeurde tijdens hun bezigheden in de grasvlakten. Krijger kwam opzetten tegen Zucht, zijn broeder, en doodde hem.

Toen zeide de Geschiedenis tot Krijger: waar is Zucht, uw broeder? En hij zeide: dat onderzoek ik niet, ben ik mijn broeders hoeder? En Hij zeide: wat hebt gij gedaan? De stem van het bloed van uw broeder, dat tot Mij schreeuwt uit de cultuurgrond! Nu dan, een vloek over u, uit de cultuurgrond die gescheurd is om het bloed van uw broeder uit uw hand te ontvangen!

Abram ben Terah (?)

INHOUD

Blz.		Blz.
	Het economisch motief in Oervorm, door Prof. Dr. Ir. G. Hamming	983
	Naar een nieuwe sleutelvaluta?, door Prof. Dr. H. W. J. Bosman	984
	Eén jaar vooruit - elf jaar lang, door Prof. Dr. H. Theil	988
	Het getrouwe beeld in de gepubliceerde jaarrekening, door H. H. M. Foppe	991
	Onderwijs en openbare financiën, door Prof. Dr. W. Drees Jr.	994
	Wegen en omwegen langs welke gegevens over het verkeer worden verkregen, door Drs. L. A. van der Linden	994
	Ingezonden stuk:	
	Heroriëntering van het economisch beleid, door H. A. Fruin met een naschrift van Dr. C. de Galan	995
	Boekbespreking:	
	Dr. F. G. J. Derkinderen: Hoofdlijnen van de bedrijfsstrategie, bespr. door Drs. P. van Zuuren	996
	Recente publikaties	997
	Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	998

Naar een nieuwe sleutelvaluta?

De Groep van Tien.

In 1961 heeft een tiental landen een overeenkomst gesloten om in geval van een bedreiging van het internationale monetaire stelsel extra steun te verlenen aan het Internationale Monetaire Fonds. Het ging om een belangrijk bedrag (maximaal \$ 6 mrd.) en om een niet-automatische kredietverlening. De betreffende landen waren: de beide sleutelvalutalanden (de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk), de E.E.G.-landen met uitzondering van Luxemburg, voorts Canada, Japan en Zweden. Als belangrijke industriële landen voelden deze tien, dat zij een bijzondere verantwoordelijkheid droegen in verband met de handhaving van het vigerende monetaire systeem van de wereld en dat zij dan ook bijzondere maatregelen moesten nemen om aan verstoringen het hoofd te bieden. Dit alles is zonder meer plausibel en er is indertijd dan ook in hoofdzaak waardering geuit voor het initiatief van de tien (waarmee Zwitserland, dat geen lid van het Fonds is, in bepaalde gevallen samenwerkt).

De Groep van Tien is daarna echter als consultatiegroep blijven bestaan en min of meer een eigen leven gaan leiden. De Ministers van Financiën en Presidenten van de centrale banken organiseerden bijeenkomsten en op 10 augustus 1964 gaven zij een verklaring uit, waarin zij over enkele internationaal-monetaire zaken hun voorlopige visie gaven. Zij meenden, dat er voor het ogenblik zeker geen aanleiding was om een tekort aan internationale liquiditeit te vrezen, doch dat dit in de toekomst anders zou kunnen worden, aangezien het aanbod van goud en deviezen dan onvoldoende zou kunnen blijken. Daarom wilden zij het voorstel van hun plaatsvervangers volgen om een studiegroep allerlei voorstellen inzake het creëren van reserve-activa (reserve assets) te laten bestuderen. Voorts steunden zij een matige algemene verhoging van de quota in het I.M.F. en een aanpassing van afzonderlijke quota, terwijl aan werkgroep 3 van de O.E.C.D. werd gevraagd een studie te maken van de coördinatie van de instrumenten van economische politiek voor binnenlandse en voor externe doeleinden. De Ministers en Presidenten zouden regelmatig bij elkaar komen om een goede afstemming van de verschillende monetaire maatregelen te verzekeren.

Aan de ministeriële verklaring was een rapport van hun plaatsvervangers (voor Nederland toen: Mr. Van Lennep en Prof. Posthuma) toegevoegd, waarin een helder overzicht wordt gegeven van het internationale monetaire stelsel en waarin een betoog wordt gegeven, dat uitmond in de voorstellen, die door de Ministers en Presidenten werden aanvaard en die ik hierboven al aanduidde.

Het rapport-Ossola.

De studiegroep inzake het scheppen van reserve-activa toog aan het werk en bracht op 31 mei 1965 haar rapport uit, welk rapport in augustus werd gepubliceerd onder de titel „Report of the study group on the creation of reserve assets”. De groep stond onder leiding van de Italiaan R. Ossola. Voor Nederland namen zitting de heren S. Boomstra, D. M. N. van Wensveen en A. W. R. Baron Mackay, voor België J. de Groot en de Leuvense hoogleraar J. Mertens de Wilmars. Deskundigen van de internationale organisaties namen aan het werk deel.

De al eerder genoemde plaatsvervangers hadden de op-

dracht nauwkeurig omschreven en daaruit bleek, dat de werkgroep een analyse zou moeten maken van een tweetal richtingen, waarin men voor de toekomst zou kunnen gaan, namelijk: een reservevaluta tot stand gebracht door een beperkte groep industriële landen, dus de Tien, misschien aangevuld met enkele andere, of een reservevaluta, gecreëerd door of via het I.M.F.

Door deze opdracht wordt de betekenis van het rapport van de groep-Ossola enerzijds begrensd, anderzijds duidelijk in het licht gesteld. Begrensd, omdat allerlei voorstellen door economen de laatste jaren gedaan, buiten beschouwing zijn gebleven. Over verhoging van de goudprijs of over variabele wisselkoersen wordt niet gesproken. Een bezwaar lijkt mij dit niet, omdat hierover al veel is geschreven en omdat deze gedachten in de op dit punt toonaangevende kringen toch niet in aanmerking worden genomen. Wat wel serieus wordt genomen, wordt nu in het rapport-Ossola grondig onderzocht: de voorstellen worden gedefinieerd, allerlei elementen worden op het voor en tegen onderzocht, een vergelijkende analyse wordt gegeven en ten slotte wordt nog eens aangeduid, waarop men moet letten indien men tot een keuze wil komen. Het materiaal voor een beslissing door de regeringen wordt aangedragen en uitgesteld. Praktisch gesproken zal het wel gaan in een van de richtingen, door dit rapport besproken en daarmee is het belang ervan wel duidelijk.

Eenstemmig is de groep niet en men mag aannemen, dat oordelen door „sommige” of „andere” leden gegeven, niet los staan van de mening van hun regeringen. Een aanduiding welke leden het ene of het andere standpunt delen, wordt niet verstrekt, maar soms is daar na de publicatie iets over gezegd. Ik heb wel de indruk, dat gestreefd is om bij elk voorstel alle overwegingen te vermelden zodat ook de buitenstaander, die op dit terrein enigszins bekend is, de verschillende ideeën kan beoordelen. Ik wil er met nadruk op wijzen, dat het rapport van belang is ook voor diegenen, die van mening zijn, dat er voorlopig van een wereldtekort aan liquiditeiten geen sprake is. Want ook wie deze mening deelt, zal het erover eens kunnen zijn, dat de samenstelling van de liquiditeitsvoorraad met de toegenomen nadruk op de dollarcomponent zorgen baart. En verschillende plannen maken een andere valuta mogelijk, ook al zou de totale voorraad voorlopig nog niet toenemen.

Technisch, dat is een van de zaken die duidelijk uit het werkstuk blijken, kan een verhoging van de wereldliquiditeit en ook een vervanging van thans in gebruik zijnde sleutelvaluta's door andere, op verschillende wijzen plaatsvinden. Het uiteindelijk oordeel zal dan ook van andere punten afhangen dan alleen van de technische mogelijkheden.

Met of zonder het I.M.F.

De voornaamste keuze is dus: komt een nieuwe valuta tot stand als geldeenheid van de Groep van Tien (eventueel aangevuld met enkele verwante staten) of in principe op mondiale basis, dus via het I.M.F. Bij elk van deze beide hoofdtypen zijn er dan nog allerlei mogelijkheden, maar men zal primair uit de genoemde twee moeten kiezen.

Terwijl een groot deel van het rapport een geobjectieerde vaststelling van voor- en nadelen van een bepaald voorstel bevat, is de groep bij deze fundamentele keuze duidelijk uiteen gevallen: „the following arguments against an

approach through the Fund were supplied, mainly by one of our members" zegt par. 124. Weliswaar worden sommige van deze argumenten ook door enkele andere leden van de groep onderschreven, maar bij de tegenargumenten van par. 125 staat vermeld, dat „some of which were supported by all other members of the Study Group". Dat het ene lid contra een Fransman moet zijn geweest, blijkt uit het hele verband en uit perspublicaties duidelijk (pro en contra I.M.F. in feite ook in par. 119 en 118 resp. 121 en 120).

Sommige argumenten contra het Fonds zijn wel bijzonder zwak, met name de opmerking dat een wijziging van de Fondsstatuten, vereist door bepaalde monetaire denkbeelden, de deur zou openen voor verdere, mogelijk onwenselijke, veranderingen (par. 124, sub VI). Ook de stelling dat door de macht van het Fonds om nieuwe onvoorwaardelijke deviezen te scheppen, zijn rol van bewaker van een zekere monetaire discipline zou verzwakken, is minder sterk dan men op het eerste gezicht zou denken. Wel is, zoals deze passage van het rapport opmerkt, de genoemde rol gebaseerd op de voorwaardelijke kredieten met een beperkte tijdsduur, doch voor zover een uitbreiding van de wereldvoorraad liquiditeiten werkelijk nodig is, zal men voor dat bedrag ook niet meer op terugbetaling moeten aandringen. Ook in de nationale staten blijft een bepaald en zich geleidelijk uitbreidend bedrag aan krediet van het bankwezen en dus ook aan geld en secundaire liquiditeiten voortdurend aanwezig, al zullen de houders van die liquiditeiten regelmatig wisselen.

Indien men nu in een nationale staat de voorraad liquiditeiten, inclusief de toegestane doch nog niet gebruikte kredietlimites, zou willen uitbreiden, dan zou men niet kunnen volstaan met slechts de kredieten aan enkele grote, zeer krachtige, bedrijven aan te moedigen, want deze hebben wellicht geen behoefte daaraan en daardoor zou het geld ook weer niet elders terecht komen. Men zou dan de kredietverlening zodanig moeten uitbreiden, dat ook andere ondernemingen met een redelijke soliditeit hiervan gebruik konden maken. Nationaal kan men dit aan het bankwezen overlaten, maar waar internationaal de debiteuren soevereine staten zijn, zou al spoedig een gevoel van discriminatie ontstaan, indien men de bevoegdheid tot het verlenen van nieuwe faciliteiten alleen aan het beleid van het Fondsbestuur zou overlaten of — nog erger — als alleen een beperkte groep landen zich die faciliteiten zouden toekennen. Elders in het rapport wordt terecht opgemerkt „A number of the smaller countries could show that they have maintained a good reserve position and that their balance of payments record compares favourably with that of countries within the group (of industrially advanced countries)" (par. 121).

Men zou moeten trachten een aantal objectieve criteria vast te stellen, op grond waarvan de staten tot de additionele faciliteiten zouden worden toegelaten. Ieder land zou er dan zelf naar kunnen streven door het voldoen aan die criteria in die „selecte" club te worden opgenomen, zoals men het in het kader van het Fonds zelf in de hand heeft om toe te treden tot de groep, waarvan de valuta extern convertibel is.

Hoe dan in feite die vermeerdering van de wereldliquiditeit in het kader van het Fonds tot stand zou moeten komen, wordt in het rapport-Ossola duidelijk uit de doeken gedaan. Men onderscheidt (par. 57-90) normale trekkingen op het Fonds in de krediettranches, vergroting van de automatische trekkingsrechten, uitbreiding van de „goud-

tranche" zonder betaling in goud bij gelegenheid van uitbreiding van de quota en ten slotte speciale operaties door het Fonds.

Het aantrekkelijke van deze benadering is, dat men in hoofdzaak aansluit bij reeds bekende procedures. De normale trekkingen op het Fonds geven alleen een uitbreiding van de liquiditeit in bepaalde gevallen, afhankelijk van de positie van trekker en „betrokkene", doch de tweede en derde genoemde mogelijkheid betekenen een „across-the-board addition to reserve assets", zoals het rapport het graag noemt, d.w.z. een verruiming van de wereldliquiditeit los van de betalingsbalanspositie van individuele landen. In verschillende opzichten acht ik deze beide mogelijkheden aantrekkelijk. Zij sluiten aan bij de politiek van het Fondsbestuur gedurende de laatste jaren om over de goudtranche (het bedrag dat het Fonds minder van een valuta heeft dan het quotum van dat land bedraagt) praktisch automatisch te laten trekken. Bij de vele becijferingen van de internationale liquiditeiten wordt deze goudtranche dan ook de laatste jaren steeds meegeteld ¹⁾. Voor alle landen tezamen bedroeg deze faciliteit ultimo 1964 \$ 3,75 mrd. op een totaal aan officiële reserves van \$ 69,75 mrd. Het is wel goed om er op te wijzen, dat die \$ 3,75 mrd. als volgt waren verdeeld:

Verenigde Staten	\$ 0,76 mrd.
Verenigd Koninkrijk	\$ 0,0 mrd.
Andere landen Groep van Tien	\$ 2,24 mrd.
Rest van de wereld	\$ 0,75 mrd.

Hieruit blijkt, dat het overgrote deel van de bestaande en dus ook van de eventueel uit te breiden goudtranche toevalt aan de Groep van Tien. Ik wijs hierop, omdat dikwijls het bezwaar wordt gehoord, dat bepaalde landen van een verruimde kredietmogelijkheid onmiddellijk gebruik zouden maken om hun bestedingen te verruimen, hetgeen inflatoir zou werken en de bedoeling niet is. In het licht van de cijfers lijkt dit bezwaar overdreven omdat het juist de Groep van Tien is, die hiervan het meest profiteert en daarbinnen vooral de niet-reservelanden, die juist op het punt van monetair gedrag globaal gesproken een behoorlijk cijfer verdienen. Het voordeel van een uitbreiding van deze faciliteit is, dat deze plaatsvindt overeenkomstig de quota, dus niet als discriminatoir zal worden beschouwd door de armere landen, terwijl toch het gevaar van een besteding zonder meer, kwantitatief gezien, niet groot moet worden geacht. Zou men deze weg opgaan, dan zou ik het overigens aantrekkelijk achten om de verruimde faciliteit slechts te verlenen aan landen die aan bepaalde minimum vereisten ten aanzien van hun gedragingen op monetair terrein voldoen, zoals boven reeds betoogd.

Door de tegenstanders van liquiditeitscreatie door het Fonds wordt tegen dit laatste aangevoerd, dat het politiek en psychologisch moeilijk is om binnen het Fonds te discrimineren door middel van een maatstaf van geschiktheid (qualifying criterion) (par. 124, sub III). Het antwoord

¹⁾ Ik maak van de gelegenheid gebruik om een kleine correctie aan te brengen op de opmerking van Prof. Goudriaan, dat het verwerpelijk is om de goudtranche tot de liquiditeiten te rekenen (zie: „De goud-wisselstandaard" (II) in „E.-S.B." van 28 juli 1965, blz. 689). Hij wijst op de verplichting tot terugbetaling die ook aan een automatische trekking is verbonden. Indien de goudtranche, zoals kennelijk in de bedoeling ligt, een volstrekt recht tot trekking impliceert, zonder dat het Fonds enige voorwaarde stelt of onderzoek doet; heeft de verplichting tot terugbetaling geen betekenis meer, aangezien men de trekking dan altijd kan affossen en weer kan laten herleven. Het is dan ook redelijk om de aldus opgevatte goudtranche tot de deviezenvoorraad te rekenen.

zou kunnen zijn, dat de vorming van een groep, waarbij men het zelf in de hand heeft om toe te treden, in ieder geval veel minder bezwaarlijk is, dan dat een groep van landen zich ten aanzien van de liquiditeitscreatie volkomen afzondert van de rest.

Op de andere argumenten contra het I.M.F. kan ik niet uitvoerig ingaan: zij komen neer op de vrees, dat de positie van debiteurlanden te sterk zou worden (par. 124). Door de genoemde maatstaf niet te ruim te nemen, valt dit bezwaar grotendeels weg.

Onder de argumenten van de voorstanders van inschakeling van het Fonds (par. 125) is m.i. een van de belangrijkste: „It was felt that it would be unfortunate and confusing to establish a rival centre of decision in the international monetary field”. Het Fonds is er en heeft in de loop van de tijd een zeker prestige verkregen; zijn werkwijze kan bepaald nog verbeterd worden, doch het zou een grote achteruitgang zijn indien men de verdere ontwikkeling over twee instituten ging leiden met alle netelige competentiekwesties, die daaraan zouden vastzitten.

Door inschakeling van het I.M.F. zou ook voor de besluitvorming, waar in het rapport uitvoerig aandacht aan wordt besteed, de oplossing zijn verkregen, aangezien dan uiteraard de gebruikelijke procedure van gewogen stemmen van toepassing zou zijn. Op 15 oktober 1963 was deze stemverhouding als volgt ²⁾:

Verenigde Staten	22,9 pCt.
Verenigd Koninkrijk	10,9 pCt.
Andere landen Groep van Tien	22,1 pCt.
Overige landen	44,1 pCt.

De Groep van Tien heeft een meerderheid, doch daarbinnen spelen de beide sleutelvalutalanden een nogal overheersende rol. Hiervoor zou een oplossing kunnen worden verkregen door voor bepaalde besluiten een gekwalificeerde meerderheid te eisen of door behalve de gewone meerderheid van de gewogen stemmen, ook een meerderheid te eisen van de gewogen stemmen der landen „met een goed monetair gedrag”, dus van de open groep waarvan boven reeds sprake was.

Uitbreiding van de werkzaamheid van het Fonds.

Buiten de mogelijkheden tot vergroting van de wereldliquiditeitsgraad volgens de thans bekende procedures van het I.M.F., behandelt het rapport-Ossola ook nog een voorstel, dat geheel binnen het Fonds blijft, doch wel een wijziging van de statuten zou meebrengen. Men zou namelijk het Fonds kunnen machtigen beleggingen resp. vorderingen te verkrijgen en deposito's op te nemen of leningen te sluiten buiten de thans gebruikelijke quotastortingen en trekkingen om, alles met het doel om een wijziging van de werelddeviezenreserves te verkrijgen. Sterk vereenvoudigd komt deze methode hierop neer, dat indien het Fonds valuta A ontleent of reeds bezit en deze aan land B wordt uitgeleend, de reserves van B toenemen, doordat dit land A-valuta of bij conversie dollars verkrijgt. Land A ziet bij conversie zijn dollarvoorraad teruglopen, doch verkrijgt additionele automatische rechten op het Fonds, die tot de deviezenvoorraad kunnen worden gerekend. Per saldo is de deviezenvoorraad van beide landen tezamen dus toegenomen. De leningsrechten zouden weer overgedragen kunnen worden en zo valt een heel mechanisme op te bouwen, waarop het rapport uitvoerig ingaat, doch dat ons hier te ver zou voeren.

²⁾ Berekend uit de opgave in H. Aufricht: „The International Monetary Fund, Legal bases, structure, functions”, Londen 1964, appendix V.

Ook al zou tevoren overeenstemming worden verkregen over de soort operaties en de wijze van belegging, dan zou deze benadering toch een grote mate van beslissingsvrijheid voor het Fondsbestuur moeten meebrengen. Men zou op deze wijze enigermate kunnen gaan in de richting van Triffin, die immers een jaarlijkse verhoging der deviezenreserves met een bepaald percentage wilde, mede tot stand te brengen door open-marktopoperaties van het centrale monetaire wereldorgaan. Voorlopig zal men dit wel niet aan het Fonds willen overlaten en er is waarschijnlijk voorlopig ook geen behoefte aan deze bevoegdheid, omdat de werelddeviezenvoorraad thans zeker niet te gering is en zodra dit wel het geval lijkt te zijn, men op de voet van de gebruikelijke I.M.F.-procedures reeds een heel eind kan komen.

Groepsvorming binnen het Fonds.

Afzonderlijke behandeling in het rapport vinden ideeën, waarschijnlijk afkomstig uit enkele E.E.G.-landen, om te komen tot een „organised and controlled creation inside the I.M.F. of additional reserve assets by, and on behalf of, a limited group of industrial countries in a way that does not involve a concurrent surrender of real resources, nor a net capital inflow” (par. 44). Volgens een bepaalde formule zouden de nieuw geschapen deviezen onder de deelnemers van de groep worden verdeeld, zonder verband met betalingsbalansposities. Technisch zou deze internationale geldschepping op het volgende neerkomen:

I.M.F.	
niet-verhandelbare overheidsobligaties +	tegoeden +

Het rapport beschrijft verschillende formules, volgens welke de verdeling der nieuwe deviezen zou kunnen plaatsvinden, alsmede de mogelijke relaties met de goudvoorraden. Bij de betaaling met deze I.M.F.-tegoeden zou men bijv. al of niet kunnen voorschrijven, dat tevens een bepaalde hoeveelheid goud moet worden overgedragen. Zo'n binding met een zekere betaling in goud doet denken aan een bepaald element van het plan van Prof. Posthuma ³⁾ en betekent uiteraard een rem op betalingsbalanstekorten. Overigens zouden alle schulden en tegoeden uiteraard de gebruikelijke goudgarantie van het I.M.F. dragen.

Wat hiervan te denken? Het rapport spreekt alleen over overdracht van tegoeden tussen de deelnemers, dus niet aan anderen. Tegenover de buitenwereld wil de Groep van Tien (want daar gaat het toch om, al spreekt men over „a small group of industrial countries, which might or might not be larger than the Group of Ten”) dus niet als bankier optreden.

Een betrekken van de niet-industriële landen bij dit systeem zou overigens niet onder alle omstandigheden behoeven te worden verworpen. Uiteraard dienen leningen en giften aan de ontwikkelingslanden uit de besparingen van de ontwikkelde landen te komen, doch voor zover het geven van dergelijke hulp gepaard zou gaan met een duidelijke behoefte van de (rest van de) wereld aan een hogere liquiditeitsgraad, zouden de ontwikkelde landen via het besproken systeem een surplus aan claims op zichzelf aan de anderen ten goede kunnen laten komen. Ik leg de nadruk op de voorwaarden voor zulk een overdracht.

³⁾ S. Posthuma: „The international monetary system” in „Banca Nazionale del Lavoro”, Quarterly Review, no. 66, september 1963.

Voorlopig is aan de behoefte aan liquiditeit ook naar mijn mening ruimschoots voldaan en dient men dus de financiering van betalingsbalanstekorten daarvan geheel los te zien.

Wat nu heeft dan de groepsvorming binnen het I.M.F. voor doel? Een tekort aan liquiditeit zal binnen de Groep van Tien eerder later dan vroeger optreden in vergelijking tot de rest van de wereld: ultimo 1964 bezaten de Tien \$ 42,6 mrd. aan goud en deviezen, tegenover Zwitserland \$ 3,1 mrd. en de rest van de wereld \$ 18,5 mrd. (bruto cijfers, dus zonder aftrek van verplichtingen, die voor anderen deviezen vormen). De betalingen tussen de Tien verlopen bevredigend; daarvoor heeft men geen ingewikkelde constructie nodig. In geval van tijdelijke nood helpen de centrale banken elkaar met „swaps”. En indien men meent, dat de beide bankierslanden zich te gemakkelijk betalingsbalanstekorten kunnen veroorloven, juist door hun speciale positie, dan ligt het toch niet voor de hand om hun de mogelijkheid tot nog een extra kredietverlening door de acht anderen te geven. Dit plan is alleen interessant doordat het ertoe kan leiden, dat de deelnemers een gelijkmatiger verhouding aanbrengen in hun respectieve goud- en deviezenvoorraden. Het Ossola-rapport geeft hiervoor wegen aan en op de wenselijkheid daarvan is ook gewezen door Dr. Holtrop in zijn jongste verslag als President van De Nederlandsche Bank ⁴⁾.

Een alternatief voor dollar en pond.

Ik meen, dat het besproken plan gemakkelijk in verbinding kan worden gebracht met een voorstel, dat in het rapport op een andere plaats en onder een andere naam besproken wordt, nl. de „Mutual Currency Account” (M.C.A.). Deze heeft niet tot doel het totaal aan reservevaluta te vermeerderen, maar een eventuele vermindering, voortvloeiende uit omzetting van ponden of dollars in goud, te verhinderen. De deelnemers zouden dollars of ponden in hun bezit kunnen deponeren bij het Fonds als agent en daartegenover M.C.A.-rekenenheden (uitgedrukt in goud) krijgen. De betrokken landen zouden met deze rekenenheden kunnen betalen, maar de crediteuren zouden boven bepaalde grenzen niet gehouden zijn een dergelijke betaling te aanvaarden. Een variant hiervan is, dat het bezit aan sleutelvaluta wordt omgezet in een goudtranche bij het Fonds. Merkwaardig is, dat in het laatste geval niet gesproken wordt over een beperkt lidmaatschap en bij de M.C.A. wel. Noodzakelijk lijkt die beperking allerminst.

Dergelijke plannen verdienen misschien meer de aandacht dan die, welke eerder besproken werden, omdat het gevaar van de labiele positie van de dollar en het pond actueler is dan de noodzaak van verruiming van de wereldliquiditeit. Door ponden en dollars beide bij het I.M.F. onder te brengen wordt het bezwaar van plotselinge omzetting van de ene in de andere valuta ondervangen. Indien dan in de toekomst een verruiming van het aantal rekenenheden door kredietverlening aan andere landen dan het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten plaatsvindt, wordt de basis van de aldus geschapen sleutelvaluta geleidelijk breder. Aangezien beide landen dan bevrijd zijn van de zorg om hun kortlopende schulden eventueel te moeten omzetten in goud (Verenigde Staten) resp. dollars (Verenigd Koninkrijk), zullen zij een deel van hun voorraad aan goud resp. dollars kunnen gebruiken om zelf ook rekenenheden bij het Fonds te kopen. Aldus is weliswaar

een feitelijke consolidatie van (een deel van) het dollar- en pondenbezit van de rest van de wereld tot stand gekomen, doch dit bevestigt alleen maar formeel een toch reeds aanwezige feitelijke situatie. In feite kan men het immers toch niet op een grootscheepse conversie laten aankomen. Dat daardoor het dollar- en pondenbezit van een goudclausule wordt voorzien, is eveneens een voordeel. Het is mij nooit duidelijk geworden, waarom men niet eerder tot een dergelijke garantieverklaring is overgegaan. Juist een verklaring van een fundamenteel krachtig land als de Verenigde Staten zou aan wantrouwen tegen de dollar alle grond hebben ontnomen (bij Groot-Brittannië ligt het overigens minder duidelijk).

Groepsvorming buiten het Fonds.

Ten slotte dient enige aandacht te worden gewijd aan het plan tot het instellen van een „collective reserve unit” (C.R.U.), ongetwijfeld de meest extreme tegenhanger van de I.M.F.-oplossing.

Volgt men de beschrijving in het rapport-Ossola (par. 28-43), dan gebeurt het volgende bij de eerste variant: iedere deelnemer deponeert goud bij de agent, in casu de B.I.S. te Bazel. De B.I.S. crediteert dan de deelnemers op een gouddeposito, dat de C.R.U.'s voorstelt. De B.I.S. deponeert het goud dan weer bij de deelnemers, waartegenover deze dus een schuld aan de B.I.S. krijgen. Er gebeurt in totaal dus het volgende:

Deelnemend land		
goud	—	schuld aan B.I.S. +
deposito B.I.S.	+	
goud	+	
B.I.S.		
goud	+	deposito's deelnemers +
goud	—	
vordering op deelnemers	+	

Per saldo heeft geen deelnemer dus goud verloren en heeft ieder er een gouddeposito bijgekregen. De schulden aan de B.I.S. worden niet meegerekend. In wezen (want de B.I.S. is slechts agent) scheppen de deelnemers dus vorderingen en schulden op hun gemeenschap, maar tellen alleen de vorderingen mee bij hun deviezenvoorraad.

Een tweede variant zou zijn, dat iedere deelnemer zijn valuta (met een goudgarantie) bij de agent deponeert en dus een overeenkomstig bedrag aan C.R.U.'s terugkrijgt. Het verschil met de eerste variant is, dat de nutteloze omweg met het goud wordt vermeden. Het eindresultaat is niet anders. Indien de verdeling van de C.R.U.'s niet overeenkomstig de goudvoorraden zou zijn, zou een herverdeling plaatsvinden, zodat ieders verhouding C.R.U.'s/goud hetzelfde zou worden. Regelmatig zou die verhouding weer gelijk worden getrokken. Evenals de reeds besproken oplossing van een valuta der industriële landen binnen het Fonds, zou ook hier geen betaling met de nieuw gecreëerde valuta aan landen buiten de groep plaatsvinden.

De bezwaren tegen dit plan, afkomstig van Frankrijk, zijn dezelfde als ingebracht tegen de variant binnen het Fonds. Ze wegen alleen nog zwaarder omdat de afscheiding van de andere landen nog sterker is en er een nieuw monetair instituut naast het Fonds wordt ingesteld. Enig nut kunnen de debiteringen en crediteringen niet opleveren,

⁴⁾ Verslag Nederlandsche Bank over 1964, blz. 23-24.

behalve dat de verhouding van goud tot valuta wat minder verschillend wordt dan thans.

Conclusie.

Uit het bovenstaande is wel duidelijk geworden, dat er verschillende mogelijkheden zijn om het bedrag aan wereldliquiditeiten zo nodig te verhogen en om het labiele karakter van de bestaande sleutelvaluta's te mitigeren. Uit technisch oogpunt is er voor het ene middel misschien meer te zeggen dan voor het andere, maar de keuze zal toch wel in de eerste plaats op andere, meer algemeen-politieke, gronden moeten worden gedaan.

Als uit mijn beschouwing een duidelijke voorkeur voor de oplossing via het I.M.F. blijkt, dan is dat enerzijds omdat een te sterke afscheiding van de Club van Tien van de rest van de wereld mij juist uit algemeen-politiek oog-

punt niet aantrekkelijk lijkt, doch anderzijds omdat de I.M.F.-oplossing de weg opent naar een volstrekt internationaal ruilmiddel, steunende op de kredieten, verstrekt door een internationale bank. Indien die kredieten beperkt worden tot landen met een bepaalde minimum standing op monetair terrein, de open groep dus, dan gaat het internationale ruilmiddel steeds meer steunen op kredieten aan een veelheid van gebieden, hetgeen mij een betere grondslag lijkt dan de betalingsbalanstekorten van enkele landen, zoals thans het geval is.

De oplossing van Triffin is nog niet te verwezenlijken, omdat de politieke situatie in de wereld nog geen supranationaal wereldorgaan, ook niet op het gebied van het geld, mogelijk maakt. Maar wij dienen die weg wel op te gaan en in ieder geval die weg open te houden.

Tilburg.

H. W. J. BOSMAN.

Eén jaar vooruit - elf jaar lang

Zojuist verscheen de tiende monografie van het Centraal Planbureau, getiteld *Forecasts and Realization - The Forecasts by the Netherlands Central Planning Bureau, 1953-1963*. Het boekje telt ruim 60 bladzijden; het is van de hand van Drs. C. A. van den Beld, adjunct-directeur van het C.P.B., en het moet gezien worden als een vervolg op vroegere publikaties over de voorspelkracht van de Centrale Economische Plannen, waaronder een eerdere monografie (de vierde) van het Planbureau. Het biedt een welkome gelegenheid voor een korte beschouwing over de waarde van de Plannen en daarmee verwante zaken.

Waarom voorspellen wij?

Algemeen is bekend dat de Centrale Economische Plannen met planning in socialistische zin weinig te maken hebben. Kort na de oorlog waren er wel enkele gedachten in deze richting, maar daarbij bleef het. In feite zijn de Plannen voorspellingen van wat op macro-economisch gebied in het komende jaar zal gebeuren, zulks in numerieke vorm voor een aantal belangrijke variabelen. Het maken van de Plannen is niet de enige taak van het Bureau. Deze voorspellingsactiviteit behoort echter wel tot zijn belangrijkste taken, en aangezien er in dit opzicht geen concurrerende instellingen zijn, althans niet in overheids-sfeer, kan het Planbureau worden aangeduid als het K.N.M.I. van de economie. Dat de één een dag vooruitziet en de ander een jaar, is niet zo'n belangrijk verschil; de mate van onzekerheid is vergelijkbaar.

De reden waarom wij voorspellen is, geheel algemeen, ons verlangen om die onzekerheid te reduceren. Aan het uitstapje van morgen gaan vandaag zekere voorbereidingen vooraf; of het uitstapje door zal gaan, hangt af van het weer van morgen. Daarover zijn we nu nog onzeker, en die onzekerheid willen we reduceren; vandaar dat een voorspelling op prijs wordt gesteld. Analoog, wanneer fiscale maatregelen worden overwogen om spanningen weg te werken (arbeidsmarkt, betalingsbalans of wat ook), dan heeft men het probleem dat enige tijd zal verstrijken voordat die maatregelen werkelijk worden uitgevoerd en vervolgens hun effect hebben. In de tussentijd kunnen de spanningen verergerd of verminderd zijn, in welk geval krachtiger resp. minder krachtige of helemaal geen maatregelen op hun plaats zouden zijn. Men is dus in het onzekere over de ontwikkeling van die spanningen; vandaar dat een voorspelling van die ontwikkeling op prijs

wordt gesteld. Vooropgesteld dat de voorspelling hout snijdt!

Wanneer snijdt een voorspelling hout?

Met de constatering dat een voorspelling juist of niet juist kan zijn, komen we er niet wanneer het gaat om de vraag of de voorspelling hout snijdt. Men kan immers onjuiste voorspellingen op triviale wijze vermijden door op triviale wijze te voorspellen („het loonpeil zal niet dalen”) of zelfs door in het geheel niet te voorspellen. Waar het om gaat, is dat de voorspelling er inderdaad in slaagt onzekerheid te reduceren. Een eenvoudig weerkundig voorbeeld kan dit illustreren. We leven in september. Uit de annalen van het K.N.M.I. (De Bilt) blijkt, dat 50 pCt. van de dagen in september regendagen zijn. Zolang er niets meer bekend is — er zijn nog geen voorspellingen gemaakt! — is de kans dat het morgen regent dus 0,5. Nu voorspelt het K.N.M.I. dat het morgen zal regenen. *Volmaakt* voorspellen betekent dat het *zeker* is dat het dan inderdaad zal regenen; de voorspelling verhoogt dus de regenkans van 0,5 tot 1. We weten allen dat de voorspellers het nog niet zover gebracht hebben. Veronderstel echter, dat in 80 pCt. van alle septemberdagen waarvoor De Bilt regen voorspeld heeft het inderdaad blijkt te regenen. Dan wordt de regenkans toch verhoogd, zij het niet tot 1 maar tot 0,8. Het enkele feit *dat* de regenkans hoger wordt door de voorspelling betekent dat deze waarde heeft; de mate *waarin* de kans verhoogd wordt is een maat voor de waarde van de voorspelling. Analoog, veronderstel dat het slechts regent op 25 pCt. van die septemberdagen waarvoor De Bilt voorspeld heeft dat het niet zou regenen. Dan reduceert de voorspelling „geen regen” de regenkans van 0,5 tot 0,25. Aldus zien we hoe voorspellingen door wijziging van de kans van het voorspelde verschijnsel tot een reductie van de onzekerheid kunnen bijdragen. (In feite zijn de voorspellingen van De Bilt wat minder ongekwalificeerd dan hier wordt gesuggereerd, maar dat doet er voor ons doel weinig toe).

De Planvoorspellingen hebben een andere vorm dan de weervoorspellingen; vandaar dat het betoog hier iets anders loopt. Het verschil is echter niet principieel. We hebben hier te doen met zgn. puntvoorspellingen, d.w.z. een enkele numerieke waarde voor de variabele in kwestie; bijv. „het prijspeil van consumptiegoederen zal in het komende jaar met 3½ pCt. stijgen”. Laat de werkelijke stijging, zoals

achteraf opgemeten, 5 pCt. blijken te zijn, zodat de voorspellingsfout ($3\frac{1}{2}-5$) pCt. = $-1\frac{1}{2}$ pCt. bedraagt. Vraag: hoe kunnen we nagaan of deze voorspelling inderdaad heeft bijgedragen tot een reductie van de onzekerheid t.a.v. het consumptieve prijspeil in dat jaar? Antwoord: dat zal moeten blijken uit een vergelijking met de onzekerheid die heerste voordat de voorspelling ter beschikking kwam. In concreto betekent dit dat twee problemen onderzocht moeten worden:

(1) Wat is de aard van de kennis die ter beschikking stond voordat de voorspelling gereed kwam? In het weerkundige voorbeeld werd deze vraag beantwoord met de constatering, dat de regenkans op een septemberdag 0,5 bedraagt. In het onderhavige geval van het consumptieve prijspeil is het allereenvoudigste antwoord: zolang verder niets bekend is, is de beste voorspelling: het prijspeil in het komende jaar is hetzelfde als dat in het huidige jaar. Dit komt neer op extrapoleren volgens de regel „geen verandering”. Het laat zich denken, dat men onder verwijzing naar de na-oorlogse prijsontwikkeling deze procedure toch wel erg primitief vindt. Laat bijv. de gemiddelde jaarlijkse prijsstijging 3 pCt. bedragen, dan kan men de alternatieve extrapolatie „het prijspeil in het komende jaar zal 3 pCt. boven dat van het huidige jaar liggen” beschouwen als de beste voorspelling voordat die van het Centraal Economisch Plan ter beschikking komt.

(2) Hoe meten wij het niveau van de onzekerheid vóór resp. na de Planvoorspelling? In het weerkundige voorbeeld was dit eenvoudig genoeg: de regenkans steeg van 0,5 tot 0,8 bij de voorspelling „regen” en hij daalde van 0,5 tot 0,25 bij de voorspelling „geen regen”. Door op geschikte wijze met deze kansen te manipuleren, kan men een simpele maat voor de verkregen onzekerheidsreductie formuleren. In het geval van macro-economische voorspellingen dient de waardering in beginsel te geschieden op basis van hun invloed op beleidsbeslissingen. Een voorspellingsfout zal aanleiding kunnen geven tot een beslissing die, achteraf gezien, afwijkt van die welke men genomen zou hebben als er geen fout gemaakt zou zijn. Men mag aannemen, dat dergelijke beslissingsafwijkingen gemiddeld genomen groter zullen zijn naarmate de voorspellingsfout groter is. Die hierachter liggende theorie wordt al spoedig ingewikkeld (wij komen erop terug aan het slot van dit artikel); in de praktijk maakt men het zich minder moeilijk en volstaat men met een eenvoudig kwadratisch criterium. Dit komt hierop neer, dat een tweemaal zo grote voorspellingsfout als viermaal zo ernstig wordt aangerekend, een driemaal zo grote fout als negenmaal zo ernstig, enz. De voorspellingsfout van het voorbeeld in de voorlaatste alinea bedroeg $-1\frac{1}{2}$ (in procenten); het kwadraat is $2\frac{1}{4}$. De extrapolatiefout op basis van geen-verandering bedraagt $0-5 = -5$ en het kwadraat daarvan is 25. De onzekerheid na de voorspelling bedraagt dus $2\frac{1}{4}/25$ of 9 pCt. van de onzekerheid van voor de voorspelling. Indien we de gemiddelde jaarlijkse prijsstijging van 3 pCt. als extrapolatie hadden gebruikt (zie de vorige alinea), zou de bijbehorende fout $3-5 = -2$ hebben bedragen met als onzekerheid $(-2)^2 = 4$. De onzekerheidsreductie verkregen door de in feite gemaakte voorspelling t.o.v. deze extrapolatie is dus slechts $4-2\frac{1}{4} = 1\frac{3}{4}$, dus relatief $1\frac{3}{4}/4$ of 44 pCt. Het behoeft geen betoog, dat dergelijke uitkomsten aan aanzienlijke fluctuaties onderhevig zijn wanneer zij op individuele waarnemingen gebaseerd zijn. Vandaar dat men het gemiddelde van de gekwadrateerde fouten over de tijd pleegt te nemen. In het geval van de Centrale Economische Plannen: de 11 jaren van 1953 t/m 1963.

De voorspellingskwaliteit van de Centrale Economische Plannen.

De monografie biedt een eerlijk verslag van het wel en wee van de voorspellingen voor een twintigtal variabelen, hoofdzakelijk op basis van het kwadratische criterium. De resultaten zijn, behoudens enkele uitzonderingen, aanzienlijk beter dan de extrapolaties op basis van geen-verandering. Dat is overigens wel een minimum eis. Het zou interessant geweest zijn wat meer te weten over andere vormen van extrapolaties. De gebruikte methoden zijn bepaald niet ingewikkeld. Toch zal de lezer die van alle wiskunde- en statistiekkennis gespeend is, wel enige moeite hebben het betoog te volgen. Wij zullen hier niet op de technische details ingaan. Wel echter is het aardig om de volgende drie-deling van de voorspellingsfouten onder ogen te zien:

(1) De voorspelling kan mis zijn t.a.v. de richting van de verandering, d.w.z. er is een stijging voorspeld, maar de realisatie is een daling of vice versa. Dit blijkt zich voor te doen in ruim 10 pCt. van de gevallen (tabel 12, blz. 37). Fouten van deze soort vormen een onaangename verassing.

(2) De richting is correct voorspeld, maar de omvang van de verandering is onderschat. Deze groep omvat de absolute meerderheid van alle gevallen: ruim 60 pCt., en dus een nog grotere meerderheid (70 pCt.) van alle gevallen waarin de richting correct is voorspeld.

(3) De richting is correct voorspeld, maar de omvang van de verandering is overschat. Dat is het restant: ongeveer 25 pCt. (Uiteraard is er ook nog de mogelijkheid van een voorspelling die precies raak is, maar dat is bij puntvoorspellingen meer geluk dan wijsheid en het komt dan ook nauwelijks voor).

Dit overwegen van onderschatting van veranderingen is een min of meer algemeen verschijnsel; we vinden het terug bij de oudere Centrale Economische Plannen maar ook bij vele andere typen van voorspellingen. Het neemt wat af in de laatste zes jaren (1958-1963), maar ook dan geldt dat de verhouding onderschatting — overschatting bijna 2 op 1 is. Overigens blijken de voorspellingsfouten kleiner te zijn geworden (gemeten aan de hand van het kwadratisch criterium) in die laatste zes jaren. De auteur gaat hierop in, aan de hand van een aantal regressies (blz. 36). Hij betracht een wijze voorzichtigheid. Er is goede kans dat de geringere omvang van de fouten toegeschreven moet worden, althans gedeeltelijk, aan het feit dat de te voorspellen veranderingen zelf van geringere omvang waren. In één opzicht is er sprake van een werkelijke verbetering, nl. die welke blijkt uit de chronologie van de Plannen (tabel 1, blz. 9). In de eerste helft van de periode werden de berekeningen meestal afgesloten in februari of maart van het te voorspellen jaar, in de tweede helft in december van het voorgaande jaar. Hoe eerder men zijn onzekerheidsreductie krijgt hoe beter; tegelijkertijd uiteraard wordt de taak van het Bureau moeilijker, want men moet zijn telescoop verder richten.

De wijze waarop de voorspellingen verkregen zijn, komt niet erg uit de verf. Er is wel een tabel die de gedragsvergelijkingen van een econometrisch model bevat (blz. 11), maar een aantal dienstjaren op het Planbureau is een minimum voorwaarde wil men het geheel werkelijk doorgronden. Een gedetailleerde uiteenzetting zou overigens eerder een boek van 600 dan een van 60 bladzijden vereisen; ik wil de gelegenheid aangrijpen om de hoop uit te spreken dat dit boek spoedig zal verschijnen. De voorspellingen van het (meest recente) model zelf worden in

het vijfde hoofdstuk aan een korte beschouwing onderworpen. Zij blijken gemiddeld genomen iets beter te zijn dan die van de Centrale Economische Plannen, niet erg veel. De tentatieve conclusie is dat de baten van de niet-econometrische informatie bijna opwegen tegen de lasten van de exogene voorspellingen.

Onzekerheidsreductie in successieve stadia.

Elk Centraal Economisch Plan heeft zijn voorloper. In de voorgaande zomer worden namelijk al berekeningen gemaakt voor het komende jaar. De resultaten vormen een voorlopige versie van het Plan, die tegenwoordig in september tegelijk met het indienen van de begrotingsvoorstellen wordt gepubliceerd. Daarna worden in december de berekeningen voor de definitieve versie afgesloten. Ook dit is vergelijkbaar met de praktijk van het K.N.M.I.: wat we vandaag over morgen te weten komen zijn de „verwachtingen van vanavond tot morgenavond”, die dan morgenochtend vervangen worden door de „verwachtingen tot vanavond”. Daarmee houdt de analogie niet op. Het K.N.M.I. geeft in het begin van de middag herziene „verwachtingen tot vanavond”, die corresponderen met wat het Planbureau in september over het lopende jaar te zeggen heeft. Dan gaat het weliswaar om de voorlopige versie van het Plan in het *volgende* jaar, maar dit vereist kennis van de in het lopende jaar zich voltrekkende veranderingen. Men mag verwachten, dat de onzekerheden op dat tijdstip geringer zullen zijn dan in december daaraan voorafgaand, omdat in de tussentijd ruim een half jaar lang nieuwe gegevens zijn binnengekomen.

Aldus hebben we de eerste drie stadia van een lange keten: de voorlopige versie van het Plan (september van het jaar vóór het voorspelde jaar), de definitieve versie (december) en de voorlopige versie van het volgende Plan (september van het lopende jaar). De analogie met de weervoorspellingen houdt nu op. 's Avonds is het bekend of het al of niet geregend heeft; daarentegen blijft aan het einde van het jaar op macro-economisch terrein de nodige onzekerheid bestaan. De definitieve versie van het volgende Plan vormt het vierde stadium. Als de berekeningen in december worden afgesloten weet men meer dan in september, hetgeen leidt tot herziening van de uitspraken over de economische veranderingen gedurende het jaar, dat in die maand ten einde loopt. De taak van het Planbureau is dan eveneens ten einde, maar niet de keten van de successieve herzieningen. Die taak wordt overgenomen door het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat in september zijn voorlopige ramingen geeft (betreffende het kalenderjaar dat op dat moment ruim $\frac{1}{2}$ jaar tot ruim $1\frac{1}{2}$ jaar verleden tijd is). Die voorlopige ramingen worden herzien in september van het jaar daarop, en wederom in september twee jaar later. Zelfs dan zijn de cijfers niet foutloos; het komt inderdaad voor dat jaren na dato opnieuw herzieningen worden gemaakt. Dit is nu eenmaal het gevolg van het feit, dat de statistische beschrijving van het economisch stelsel gebaseerd is op indirecte en onvolledige waarneming. In beginsel is geen cijfer van de produktie-statistiek nauwkeuriger dan het niveau van nauwgezetheid van de medewerkende bedrijven toelaat. Toegegeven, het is mogelijk een en ander aan te passen door duidelijke tegenspraken weg te werken; dat reduceert de onzekerheid, maar elimineert haar niet.

Een van de consequenties van de aanwezigheid van meetfouten in de „definitieve” gegevens is dat de geconstateerde voorspellingsfouten in werkelijkheid een mengsel zijn van werkelijke voorspellingsfouten en ge-

noemde meetfouten. (Dit speelt i.h.b. voor de analyse van de voorspellingsresultaten in 1962 en 1963, waarvoor niet meer dan voorlopige ramingen ter beschikking stonden). Een andere consequentie is, dat de modelvoorspellingen gebaseerd zijn op onvolmaakte gegevens uit het recente verleden. Men moet zich inderdaad geen lichte voorstelling maken van de onzekerheid die in september nog heerst t.a.v. de omvang van de veranderingen die zich in het voorgaande jaar hebben voltrokken. Een instructief voorbeeld vindt men in tabel 3 (blz. 13), die betrekking heeft op de procentuele veranderingen van jaar tot jaar van het totale niet-loon inkomen. Wij laten de tabel hieronder volgen:

Jaar t	december a) t	september t+1	definitieve raming
1953	8,4	14,1	8,9
1954	5,1	3,6	12,3
1955	11,3	12,8	14,5
1956	2,3	3,1	6,4
1957	9,1	9,4	6,8
1958	4,0	2,8	— 3,1
1959	6,6	9,1	8,8
1960	9,7	10,2	14,6
1961	— 0,1	— 2,9	— 1,9
1962	0,0	0,6	0,8

a) Vóór 1958: januari t+1 tot maart t+1.

De eerste regel laat zien dat omstreeks de jaarwende 1953-1954 geraamd werd, dat het niet-loon inkomen in 1953 dat van 1952 met 8,4 pCt. had overschreden; vervolgens dat in september 1954 deze raming door het C.B.S. verhoogd werd tot 14,1 pCt.; ten slotte dat de definitieve C.B.S.-raming 8,9 pCt. bedroeg. Uit de tabel als geheel blijkt dat de onzekerheid in september aanzienlijk is, i.h.b. in de eerste helft van de periode. Nu wordt het niet-loon inkomen als een residu uit de nationale rekeningen bepaald, zodat het gevoeliger is voor meetfouten dan vele andere variabelen. Desondanks is een dergelijk overzicht van groot belang, omdat het laat zien dat niet-loon inkomen een „gevaarlijke” variabele is in een econometrisch model. Het is bijv. heel goed denkbaar, dat een dergelijke variabele theoretisch interessant is om in een model te worden opgenomen, en het inderdaad goed doet wanneer men de definitieve cijfers hanteert, maar dat haar succes in het tegendeel omslaat wanneer men het moet doen met voorlopige ramingen. Een model dat operationeel is in die zin dat het lopend redelijke voorspellingsresultaten oplevert, stelt in beginsel andere eisen dan een theoretisch model dat een verklaring van economische bewegingen in het verleden pretendeert te geven.

De eerste versie van het C.B.S. (die van september over het afgelopen jaar) is, althans in de tweede helft van de periode, iets beter dan de laatste versie van het Planbureau (die van december daaraan voorafgaand). Het verschil in kwaliteit is echter geringer dan men op grond van het tijdsverschil zou mogen verwachten. Het moet beter kunnen. Op zichzelf is het wel begrijpelijk dat men geneigd is meer energie te besteden aan relatief volledige gegevens (die pas veel later ter beschikking komen) dan aan onvolledige gegevens. Toch is ook het laatste van groot belang, omdat beleidsbeslissingen nu eenmaal in sterke mate gebaseerd worden op de ontwikkelingen in het heden en het jongste verleden.

Enkele verlangens.

Tot nu toe beperkten onze verlangens zich tot een boek van 600 bladzijden, waarin het naadje van de kous te

vinden is, alsmede een verzoek aan het C.B.S. om nog meer belangstelling voor het meest recente verleden te tonen. Ik geloof dat beide instellingen een dergelijke extra inspanning aan hun goede internationale naam verplicht zijn. Het Planbureau ligt duidelijk vóór op soortgelijke buitenlandse bureaus, die een veel minder systematische voorspellingstechniek volgen. Het C.B.S. heeft zijn sporen verdiend door zijn jaarlijkse aan- en afvoertabellen, die sectorgewijs het verloop van de stromen weergeven; zelfs de Amerikaanse statistiek kan dit niveau op dit terrein niet halen, althans niet wat de frequentie betreft.

Ik wil hier nog twee verlangens aan toevoegen. In de eerste plaats verdient het aanbeveling niet langer uitsluitend met puntvoorspellingen te werken. Voor een aantal belangrijke variabelen zou men intervallen kunnen opgeven, waarbinnen de voorspelde waarde met een kans van bijv. 0,7 of 0,9 zal liggen. De auteur klaagt over de „very large computations” die daarvoor zouden moeten worden uitgevoerd (blz. 15); echter, voor het denkwerk mag men niet terugschrikken en voor het eigenlijke rekenwerk zijn er rekenautomaten. In de tweede plaats is het van belang, dat men zich meer gaat bezinnen op het doel

waarvoor de voorspellingen worden gemaakt. De eenvoudigste procedure is die, welke uitgaat van een te maximaliseren maatschappelijke voorkeursfunctie. Dit is de wiskundige formalisering van het anders zo vage welvaartsbegrip. De gedachte is dat het concrete beleid wordt gevoerd alsof de voorkeursfunctie gemaximeerd wordt met inachtneming van de restricties waaronder het economisch stelsel werkt. (De professionele econoom zal onmiddellijk de verwantschap zien met de consument, die koopt alsof hij een nutsfunctie maximeert met inachtneming van de budgetrestrictie). Het opstellen van een dergelijke voorkeursfunctie is niet eenvoudig en evenmin vrij van willekeur; ziet men dit als bezwaar, dan verdient het aanbeveling te overwegen in welke mate dezelfde bezwaren gelden t.a.v. het opstellen van econometrische modellen. Het gebruik van voorkeursfuncties stelt de econometrische onderzoeker in staat, vast te stellen welke onderdelen van zijn model de belangrijkste zwakke punten vormen — een niet te onderschatten voordeel wanneer het gaat om research ten behoeve van goede voorspellingen voor realistische beleidsdoelinden.

Rotterdam.

H. THEIL.

Het getrouwe beeld in de gepubliceerde jaarrekening

De problematiek van de presentatie van de jaarrekening staat, mag men wel zeggen, meer dan ooit in het middelpunt van de belangstelling. Aanleiding hiertoe hebben gegeven:

1. Het Rapport van de Commissie ingesteld door de Minister van Justitie, d.d. 8 april 1960, de zgn. Commissie-Verdam (Staatsuitgeverij 1965).

2. Het Rapport van de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden omtrent de verslaggeving, verantwoording en voorlichting door de besturen van naamloze vennootschappen (juli 1962, uitgave van het secretariaat dier verbonden).

Ik zou mij in dit artikel willen beperken tot het kernprobleem van de algemene presentatie, nl. tot de waarderingsgrondslagen en wel die, welke betrekking hebben op de duurzame produktiemiddelen. Naar ik vertrouw zal het duidelijk worden, dat het dit aspect is, dat vooral de oorzaak is van het onvolkomen inzicht dat de gepubliceerde jaarrekening geeft. Er bestaan eveneens problemen ten aanzien van de waarderingsgrondslagen voor o.m. de voorraden. De verschillen van waardering bij voorraden vloeien veelal voort uit de veel toegepaste methode van het zgn. „Niederstwertprinzip”, nl. waardering tegen boek- of marktwaarde, waarbij de laagste wordt aangehouden. Bedoelde verschillen hebben doorgaans niet het cumulerend karakter van die, welke voorkomen bij duurzame produktiemiddelen, omdat de praktijk ze jaarlijks opnieuw bepaalt op basis van de cijfers der laatste balans. De verschillen die ontstaan ten gevolge van de toepassing van lifo- of ijzeren-voorraadsystemen kunnen wel belangrijk zijn, maar worden veelal alleen in de fiscale en niet in de commerciële balans verwerkt.

De waardering op basis van het zeer „reckelijke” goede koopmansgebruik leidt, naar zal blijken, thans nog bij het

overgrote deel der ten onzent gepubliceerde jaarverslagen met betrekking tot het zgn. vastgelegd actief tot „understatement”, een lagere, soms aanzienlijk lagere, waardering dan op basis der actuele, zgn. vervangingswaarde. Het is misschien goed er de aandacht op te vestigen, dat hier niet de nieuwwaarde wordt bedoeld maar de waarde van de bestaande objecten op nieuwwaardebasis minus afschrijvingen op *die* basis.

De bedoelde onderwaardering kan ontstaan:

1. door bewuste of onbewuste te lage raming van technische of economische levensduur (zgn. „conservatieve” amortisatiesystemen);

2. door toepassing van fiscaal toegestane vervroegde afschrijvingen, ook in de commerciële (gepubliceerde) balans;

3. door de steeds voortgaande invloed van de waarde-daling van het ruilmiddel en de daaruit voortvloeiende prijsstijging der investeringen, de zgn. „creeping inflation”.

Deze drie invloeden, niet zelden naast elkaar werkzaam, leiden in de praktijk tot waarderingsniveaus die belangrijk afwijken van het vervangingswaardeniveau. Zij leiden tot een gedeflatteerde vermogensregistratie en dientengevolge tot een geflatteerd rentabiliteitsbeeld, vooral in de gevallen dat op basis van aanschaffingsprijs wordt geamortiseerd. Hier ligt dus het bezwaar van diegenen, die voorlichting moeten geven aan het belegend publiek in de risicodragende sector; de gepubliceerde jaarverslagen geven in het merendeel der gevallen onvoldoende houvast aan financiële pers en aan effectenanalisten.

Het hierboven bedoelde rapport van de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden legt (vide blz. 32) duidelijk de vinger op deze misstand als het zegt:

„In de toelichting op de jaarrekening moeten naar het oordeel van de Commissie altijd de grondslagen voor de waardering van de activa en de passiva en voor de resultatenberekening

worden weergegeven. Dit is noodzakelijk omdat er verschillende wijzen zijn waarop waardering en resultatenberekening plaatsvinden; een beoordeling van balans en winst- en verliesrekening is dus slechts mogelijk, nadat uit de toelichting kennis is genomen van de toegepaste grondslagen.

Met klem wordt er op aangedrongen dat de waardering en de resultatenberekening geschieden op bedrijfseconomisch juist te achten wijze, hetgeen in vele gevallen zal betekenen, dat de vervangingswaardegedachte in enigerlei vorm moet worden toegepast. Een en ander is gebaseerd op de overtuiging dat een goed inzicht in het behaalde resultaat en in de vermogenspositie in het algemeen slechts op deze basis kan worden verkregen. In elk geval moet de eis worden gesteld dat de gebruikte grondslagen voldoen aan in het maatschappelijk verkeer als redelijk aanvaarde normen, anders gezegd dat zij niet strijdig zijn met goed koopmansgebruik.

Hier is een zekere tegenstelling aanwijsbaar. Enerzijds de duidelijk uitgesproken overtuiging dat een goed inzicht slechts kan worden verkregen op basis van de vervangingswaardegedachte in enigerlei vorm en anderzijds als minimum de als redelijk aanvaarde normen, niet strijdig met goed koopmansgebruik. Maar deze laatste verschaffen het vereiste inzicht in zeer veel gevallen bepaald niet, m.a.w. de normen liggen te laag en voeren niet zelden op een dwaalspoor.

Zien wij nu naar de bouwstoffen, die de Commissie-Verdam aandraagt om de onderwerpelijke problematiek verder te brengen. Vooreerst art. 3 van het voorontwerp van een wet op de jaarrekening van ondernemingen:

„1. De balans met de toelichting daarop geeft *getrouw* en stelselmatig de grootte en de samenstelling van het vermogen van de onderneming op het einde van het boekjaar weer.

2. De winst- en verliesrekening met de toelichting daarop geeft *getrouw* en stelselmatig de grootte en de samenstelling van het resultaat van de onderneming over het boekjaar weer.

Art. 5.

1. De grondslagen waarop de waardering van de activa en passiva rust, voldoen aan de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd.

3. De toelichting op de balans geeft een uiteenzetting omtrent de waarderingsgrondslagen.

Art. 10.

1. Bij de vaste activa worden de volgende posten in ieder geval onderscheiden:

- a) de bedrijfsgebouwen en -terreinen;
- b) de machines en de installaties;
- c) de niet in het productieproces opgenomen vaste activa.

Toelichting art. 5 (gedeeltelijk)

Van grote betekenis zijn de waarderingsgrondslagen. Zowel het hanteren van onaanvaardbare grondslagen als een onduidelijke vermelding van de grondslagen maakt het beoordelen van een jaarrekening onmogelijk. Toch vindt men van beide nog steeds voorbeelden. Ten dele is dat toe te schrijven aan de neiging tot het vormen van stille en geheime reserves. Mede met het oog op het tegengaan van excessen op dit gebied is art. 5 geschreven; dit artikel laat wel een conservatieve waardering toe, doch niet een scheve voorstelling van zaken.

Na kennisneming van het bovenstaande zal men merken, dat het probleem is aangeduid doch geenszins opgelost. De Commissie blijft bereid het zgn. goed koopmansgebruik, een uitermate rekbaar begrip, een „monstrum van souplesse”, aanvaardbaar te achten. Hoewel Köenen-

Endepols „getrouw” (voor zaken) aangeeft als betrouwbaar, wordt de betekenis „aanvaardbaar” ingesloten, overgenomen uit de Angelsaksische terminologie „true and fair view”. Het goed koopmansgebruik blijft de lading van het voorontwerp dekken en financiële pers en effectenanalisten blijven met de gebruikelijke moeilijkheden van interpretatie opgescheept. Zij kunnen in een zeer groot aantal gevallen slechts zover met hun „beoordeling” komen dat zij concluderen, dat vruchtbare beoordeling niet of onvoldoende mogelijk is.

De tegenstelling blijft bestaan: enerzijds economen, accountants, financiële commentatoren en een aantal progressieve ondernemers, en anderzijds de meerderheid van de ondernemers, die zoals men het uitdrukt „het achterste van hun tong niet willen laten zien en hun appeltje voor de dorst willen bewaren”. Het desbetreffende artikel van het voorontwerp laat „conservatieve” waardering toe. De traditionalisten kunnen tevreden zijn.

Hoe is nu op het ogenblik de situatie in Nederland? Men kan de praktijk globaal onderbrengen in drie systemen.

A. Waardering tegen historische kostprijs vermindert met de nodig geachte afschrijvingen en (soms) extra afschrijvingen. Een enkele maal worden zelfs afschrijvingen op vervangingswaarde van het actief in mindering gebracht of geschiedt waardering zelfs pro memorie (of voor f. 1, wat het zelfde is). Of nog verder doorgevoerd: waardering pro memorie en de afschrijvingen of de excedent-afschrijvingen ten gunste van een reserve vernieuwingen en/of vervanging.

B. Waardering op basis van vervangingswaarde minus afschrijvingen op die basis. De herwaardering wordt ten gunste van een herwaarderingsreserve gebracht. De voorziening voor latenties wordt veelal van de herwaarderingsreserve in mindering gebracht en afzonderlijk opgevoerd.

C. Waardering op basis van historische kostprijs. Het excedent van calculatorische afschrijvingen (op basis van vervangingswaarde) boven de van het actief in mindering gebrachte dito op basis van historische kostprijs wordt onder „Voorzieningen” opgenomen. Dat uit deze voorziening, meestal vervangings- of vernieuwingsreserve genoemd, ook wordt geput voor nieuwe investeringen, blijkt slechts sporadisch. Soms is het systeem expliciet omschreven; een enkele maal blijkt het te bestaan als men „normale” afschrijving en dotatie aan het „vernieuwingsfonds” bij elkaar optelt; soms is het „systeem” alleen af te leiden uit een dotatie aan de „vernieuwingsreserve” ten laste der resultatenrekening. In de expliciet aanwezige gevallen zou men kunnen zeggen dat herwaardering heeft plaats gevonden ten aanzien van de verbruikte werkeenheden, niet ten opzichte van de nog aanwezige dito.

Per ultimo 1964 beliep het nominaal bedrag der aan de Amsterdamse Beurs genoteerde fondsen f. 7.143 mln. Door mij werden 81 jaarverslagen geraadpleegd van ondernemingen met een totaal nominaal kapitaal van f. 5.350 mln. of wel ca. 75 pCt. van de genoteerde. Omdat door mij

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

logischerwijze de aandelen van de beleggingsmaatschappijen (incl. Ned. Scheepvaart Unie) niet werden onderzocht en evenmin de jaarverslagen der bankinstellingen, viel de nadruk op industrie en dienstverlening. De „steekproef” mag naar mijn mening representatief worden geacht.

Het resultaat van mijn onderzoek moge blijken uit de bijgaande staat:

Onderzoek naar de wijze van waardering in de gepubliceerde balans van het actief duurzame produktiemiddelen bij 81 ter beurze van Amsterdam genoteerde aandelen van ondernemingen.

Naam der onderneming	Gewoon geplaatst aandelenkapitaal (in mln. glds.)	Systeem A. Historische kostprijs minus afschrijvingen	Systeem B. Vervangingswaarde minus afschrijvingen	Systeem C. Reserve Vernieuwing en/of Vervanging	Notities
1. Alg. Kunstzijde	157,3			×	
2. Apeldoornse Netten	2,6		×		
3. Albert Heijn	12,1	×			
4. Amsterd. Droogdok	7,0	×			4. over 1964 geen dotatie aan Reserve Vernieuwingen
5. Amsterdam Rubber	26,2	×			
6. Amsterd. Rijtuig Mij.	4,3	×			
7. Bensdorp	4,5	×			7. incidentele herwaarderingen in 1959
8. Bijenkorf	19,5			×	
9. Van Berkel's Patent	19,5	×			9. er bestaan enkele fiscaal toegestane herwaarderingen
10. Blydensteyn-Willink	7,5	×			10. afschrijvingen op machines op basis van geschatte vervangingswaarde
11. Brocades	9,5	×			
12. Bührmann-Tetterode	29,7	×			12. er heeft een correctie van levensduur plaatsgevonden
13. Centrale Suiker	14,3	×			
14. Curaçaosche Handel Mij.	25,0	×			
15. Daalderop	4,5	×			
16. Deli Maatschappij	65,6	×			16. conservatief gewaardeerd
17. Diepenbrock & Reigers	-4,0		×		
18. Duyvis	4,0	×			
19. Dröge	1,2	×			19. Gebouwen, machines etc. P.M.!
20. E.M.S.	40,3	×			
21. Erdal	2,2			×	
22. Excelsior	9,7	×			
23. Fokker	18,0	×			
24. Van Gelder Zonen	60,3		×		
25. Gist & Spiritus	20,0			×	
26. Verenigde Glasfabrieken	8,4			×	
27. H.V.A.	60,0	×			
28. Havenwerken	9,9	×			
29. Heineken	52,5			×	
30. Holl. Amerika Lijn	66,0	×			30. geen zichtbare relatie tussen afschrijvingen en Reserve Vernieuwing en Uitbreiding
31. Hoogovens	153,4		×		
32. Van Kempen & Begeer	3,6	×			
33. Internatio	26,3	×			
34. Kon. Papier Maastricht	30,0			×	
35. Koninklijke/Petrol	1.949,4	×			
36. K.N.S.M.	61,6			×	
37. K.V. Tapijfabrieken	2,4	×			37. geen zichtbare relatie met afschrijvingen
38. Kon. Zout Ketjen	84,1			×	
39. Kemo	3,0	×			
40. Korenschoof	1,5	×			40. geen zichtbare relatie met afschrijvingen
41. Krasnapolsky	1,6	×			
42. Kromhout	3,5	×			
43. Kwatta	2,1			×	
44. Leidsche Wolspinnerij	5,7	×			
45. Lindeteves-Jacoberg	15,8	×			
46. Macintosh	3,6	×			
47. Meelfabr. der Ned. bakk.	18,4	×			47. geen zichtbare relatie met afschrijvingen
48. Mosa	5,0			×	
49. S.M. Nederland	59,8			×	
50. Ned. Dok & Scheepsbouw	20,3	×			50. herwaardering tot historische kostprijs

Naam der onderneming	Gewoon geplaatst aandelenkapitaal (in mln. glds.)	Systeem A. Historische kostprijs minus afschrijvingen	Systeem B. Vervangingswaarde minus afschrijvingen	Systeem C. Reserve Vernieuwing en/of Vervanging	Notities
51. (Alg.) Norit Mij.	4,7	×			51. afschrijvingen op vervangingswaardebasis
52. Nyma	12,3	×			52. afschrijvingen op vervangingswaardebasis
53. Nijverdal-ten Cate	49,2			×	
54. Ned. Kabelfabrieken	41,7		×		
55. Van Nievelt Goudriaan	34,7	×			55. geen zichtbare relatie met afschrijvingen
56. Van Ommeren	60,5	×			
57. Philips Gloeil.	967,4		×		
58. De Porceleyne Fles	1,3	×			
59. Proost en Brandt	3,0	×			59. afschrijving op gebouwen op vervangingswaarde
60. Reineveld Mach.fabr.	1,7			×	
61. Riva	3,5	×			
62. Rotterdam Droogdok	19,3	×			
63. (Kon.) Rotterdamsche Lloyd	39,7			×	
64. De Schelde	7,2	×			64. er vond incidentele herwaardering en amortisatie plaats
65. Scholten Foxhol	16,2		×		
66. Smit Transformatoren	13,4		×		
67. Stork-Werkspoor (V.M.F.)	52,4	×			67. de vervangingswaarde en de calculatorische afschrijvingen worden extra comptaibel vermeld
68. Tricobest	4,0	×			
69. (Verenigde) Touwfabr.	7,8	×			69. afschrijvingen op basis van vervangingswaarde; geheel der vaste activa P.M.
70. Thomassen en Drijver	19,0		×		
71. Steenfabr. Udenhout	2,5	×			71. afschrijvingen op vervangingswaardebasis
72. Unilever N.V.	640,2	×			72. er bestaat een gemeend systeem, waarschijnlijk tenderend naar systeem A
73. Vettewinkel	3,0	×			
74. Vihamij	9,8	×			
75. Veneta	2,0			×	
76. Wilton Fyenoord	34,8	×			76. geen relatie met de afschrijvingen
77. Wessanen	13,6		×		
78. Simon de Wit	6,6	×			
79. de Wit's Textiel	4,8	×			
80. Wyers	12,2	×			
81. Zwanenberg-Organon	45,2		×		
	5.350,4	54	13	14	

In aantallen gemeten „praktiseerde” 67 pCt. in systeem A, 16 pCt. in systeem B en 17 pCt. in systeem C. In grootte der kapitalen uitgedrukt krijgt men: 64 pCt. in systeem A, 27 pCt. in systeem B en 9 pCt. in systeem C. Systeem B, dat der vervangingswaarde, heeft derhalve in geld gemeten de tweede plaats, terwijl in aantallen uitgedrukt het verschil met systeem C niet groot is.

Daar alleen het systeem van waardering van het vastgelegd actief op basis van vervangingswaarde betrouwbare informatie en een werkelijk „getrouw” beeld verschaft, ware het wenselijk dat in een toekomstige wet meer het accent zou komen te liggen op actuele of vervangingswaarde in plaats van op het wel zeer labiele „goed koopmansgebruik”.

Amsterdam.

H. H. M. FOPPE.

Onderwijs en openbare financiën

Het „Institut International de Finances Publiques” heeft zijn congres dit jaar te Parijs gehouden, van 20 tot 22 september. Onderwerp was „Finances Publiques et Education”.

Onderwijs is in vele landen de omvangrijkste overheidsuitgave (vóór defensie, rente e.d. klassieke uitgaven). Dat onderwijs niet alleen voor de cultuur maar ook voor de economische ontwikkeling grote betekenis heeft, wordt de laatste decennia beseft. Het bepalen van een verantwoorde omvang van deze investering in mensen, vergeleken met alternatieve projecten, is een moeilijke en vooral voor de onderontwikkelde landen een pijnlijke keuze.

De onderwijseconomie is in een beginstadium. Interessante studies van de laatste tijd zijn bijv. „The Economics of Educational Expansion in Low-income Countries” van Mrs. Ursula K. Hicks ¹⁾ (met veel cijfers; somber) en „Better Planning for Educational Finance” van George Tobias ²⁾ (beschouwingen over soort onderzoek dat nodig is). Internationale organisaties hebben zich de laatste tijd meer met de onderwijseconomie beziggehouden, bijv. de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling ³⁾ en Unesco ⁴⁾.

Het congres van het „Institut International de Finances Publiques” werd in het Unesco-gebouw gehouden. Er

¹⁾ The Three Banks Review, Edinburgh, maart 1965.

²⁾ Finance and Development, I.M.F. en I.B.R.D., Washington, maart 1965.

³⁾ Politiques de croissance économique et d'investissement dans l'enseignement, Parijs 1962; Conference on the Financing of Education for Economic Growth, 1964.

⁴⁾ Economic and social aspects of educational planning, Parijs 1964.

waren rapporten over onderontwikkelde gebieden (met als prototype de federatie Nigeria), over methoden gevolgd in Oost-Europa (vooral Hongarije, de Sowjet-Unie, Polen) en over de problemen zoals economen in de westelijke landen die zien. Dank zij het optreden van uitgenodigde commentatoren ⁵⁾ en het gekozen onderwerp was er een levendige discussie, waarbij ditmaal ook „Oostelijken” over problemen in „West” en „Zuid” spraken en andersom.

Het samenvattende rapport van Prof. Max Frank en Etienne Roselle kan warm worden aanbevolen ⁶⁾. Voor Nederlanders was ook de problematiek van Nigeria (veel bijzonder onderwijs, van missie en zending maar ook op commerciële basis) interessant. Rapporten en discussies (de laatste ten dele in samenvatting) zullen in 1966 verschijnen, zowel in boekvorm (serie Travaux de l'I.I.F.P.) als in de eerste aflevering van het tijdschrift „Public Finance/Finances Publiques”.

Prof. Dr. B. Schendstok trad, wegens het verstrijken van zijn ambtstermijn, af als voorzitter. Hij werd, op voorstel van de heer Heimann (Zwitserland), bij acclamatie tot erevoorzitter benoemd. Prof. Alan T. Peacock volgt als voorzitter op. Het volgende congres zal in zijn universiteitsstad (York) plaatsvinden en zal zijn gewijd aan doelmatigheid bij het beleid inzake overheidsuitgaven. In 1967 zal men te Praag bijeenkomen.

⁵⁾ -Gravenhage.

W. DREES Jr.

⁵⁾ Waaronder Dr. J. B. D. Derksen over „Specific problems of educational finance in socialist countries” door Prof. Dr. M. Orłowski en Dr. Z. Pirozynski.

⁶⁾ Niet wegens een beperkte omvang — in stencil 114 blz. — maar wegens breedte en diepte.

Wegen en omwegen langs welke gegevens over het verkeer worden verkregen

Op werkdagen is de bezetting van auto's gemiddeld 1,8 personen

Groene golf geeft tram circa halve minuut korter rijtijd op spitsuren

De gemiddelde levensduur van personenauto's in Nederland is circa 11 jaar

Deze drie uitspraken werden gedaan op de Economisch-Statistische Middag, die de Economische Sectie van de Vereniging voor Statistiek op donderdag 14 oktober jl. te Utrecht heeft gehouden. Na de Economisch-Statistische Middagen die de afgelopen jaren in Zwolle en 's-Hertogenbosch zijn gehouden, was men dus weer terug in de stad waar vroeger reeds enige geslaagde Middagen werden georganiseerd. Hoewel de vergaderingen buiten het westen des lands eveneens zeer geslaagd waren, werd nu — met opzet? — voor het onderwerp „Verkeer en vervoer” opnieuw vergaderd in de stad van waaruit een belangrijke wijze van vervoer wordt bestuurd.

Het was Drs. J. W. H. Geerlings, medewerker van de afdeling Economisch Onderzoek van de N.V. Neder-

landsche Spoorwegen, die de eerste lezing hield. De heer Geerlings vertelde een en ander over zijn onderzoek naar de bezetting van auto's: met behulp van een uitgekookte steekproef heeft hij (en enige van zijn gezinsleden) de gemiddelde aantallen inzittenden van auto's op twee telpunten bij zijn woonplaats Bussum, per uur, verdeeld over anderhalf jaar, geteld.

Het doel van dit onderzoek is meervoudig. Allereerst moet het cijfers aandragen die als hulpmiddel kunnen dienen voor bepaalde beleidsvragen, zoals de toerekening van de kosten van de weg aan de verschillende categorieën gebruikers, de bepaling van de capaciteit van wegen en de bepaling van de extra capaciteit van wegen om het spitsverkeer op te vangen.

De heer Geerlings verdedigde de stelling dat het aanbeveling verdient verkeersproblemen op te lossen via het prijsmechanisme, waarbij men de verkeersdeelnemers voor de keuze stelt hetzij de prijs te betalen, hetzij van het genot af te zien. Hierbij dient men niet te denken aan muntstoplichten, openbare veilingen voor het recht van vervoer over een bepaald traject of aan Oude Rijn-toe-

gangkaartjes in de sigarenwinkels. De gedachten vermenigvuldigen zich bij dit idee! Neen, volgens spreker gaat het om meer nuchtere zaken als motorrijtuigenbelasting en belasting op benzine. Zelf denk ik ook aan de parkeermeters en de tol voor het Hellegatsplein. Het is duidelijk dat de instelling van deze „markten” zeer nuttig is.

Een ander doel van het onderzoek van de heer Geerlings is, te bewijzen dat men soms met eenvoudige middelen belangrijke gegevens kan verkrijgen. Hij wilde het onderscheid meten tussen de verkeersstromen: zakelijk verkeer, woon-werkverkeer, vakantieverkeer en overig particulier vervoer. Met behulp van bovenomschreven methode kreeg hij op dit punt bruikbare cijfers, weliswaar niet geheel aansluitend op de problematiek, maar met enige kunstgrepen, daarop wel toepasbaar. Zo vond hij dat op werkdagen de gemiddelde bezetting per auto 1,8 personen bedraagt, op zaterdag 2,5 en op zondagen 3,1. Is het niet vaak zo, dat wat men wil meten wat onmeetbaar is, of liever, te duur is om te meten? Men meet daarom wat men kan betalen. Het onderzoek van de heer Geerlings lijkt mij een gelukkig voorbeeld van een efficiënte wijze om aldus te werk te gaan.

De tweede spreker was Drs. B. R. Smidt, chef van de afdeling Economie van het Gemeentevervoerbedrijf te Amsterdam. Hij vertelde van zijn onderzoek naar de rijtijden van de Amsterdamse tram. In Amsterdam doen zich dagelijks 10 à 20 botsingen voor, waarvan de tram op de een of andere wijze last heeft. Het oponthoud dat deze voorvallen veroorzaken, kan niet in de dienstregeling worden verdisconteerd, omdat ze naar tijd en plaats onvoorspelbaar zijn. Bovendien vertoont de duur van het oponthoud een zeer grote spreiding. Het stilstaan als gevolg van het gedwongen wachten voor bruggen en spoorwegovergangen daarentegen is wel bekend naar plaats en soms naar tijd. Deze tijden worden daarom wel in de dienstregeling verwerkt.

Het oponthoud als gevolg van openbare verkeersregelingen is per stuk niet voorspelbaar; vanwege hun grote aantal en korte duur, als gemiddelde echter wel. Dit gemiddelde wordt daarom in de regeling van de rijtijden opgenomen. Ten slotte is er de zgn. „halteringstijd”, die ontstaat door de onregelmatige toevloed van passagiers aan de haltes.

De heer Smidt heeft dit alles voor de Amsterdamse tram gemeten. Een van zijn resultaten was dat ruim de helft van de rijtijd van de tram verloren gaat door het wachten op ander verkeer (of een andere tram!). Omdat het verkeer in de toekomst zal toenemen, zullen deze vertragingen meer en meer gaan voorkomen. Hierdoor zal de variatie van de rijtijden, die nu al heel groot is, nog groter worden. En afwijking van de regelmaat vindt de passagier heel vervelend. Vandaar — aldus de heer Smidt — dat men in Hamburg zegt: „Die U-Bahn hat immer grün”.

De derde spreker, Prof. Dr. J. S. Cramer, hoogleraar in de wiskundige economie en de econometrie aan de Universiteit van Amsterdam, deed verslag van zijn onderzoek naar de levensduur van auto's op grond van de augustustellingen van het C.B.S. Hij manipuleerde als een ware levensverzekeringdeskundige met overlevingsfracties, leeftijden en geboortejaren van auto's. In zijn methode wordt een auto die dood was en waarvoor een tijdelijke drie maands-belastingkaart wordt gebruikt, even tot nieuw leven gewekt. Ingevoerde tweedehandswagens dienen om Nederlandse wagens op te lappen. Dit laatste lijkt cryptisch, maar het diende eenvoudig om het model rond te krijgen.

De belangrijkste uitkomst van het onderzoek van Prof. Cramer is, dat de levensduur van auto's onafhankelijk is van bouwjaar en sloopjaar! Dat wil dus zeggen dat de invloed van de welvaart op het autobezit op een andere wijze moet worden vastgesteld. Om voorspellingen op korte termijn over de sloop te doen, heeft men alleen nodig de leeftijdsopbouw van het huidige wagenpark. Met behulp van de spreiding van de levensduur kan men dan eenvoudig de te verwachten sloop voor de eerstkomende jaren berekenen. Volgens spreker bedraagt deze in het jaar 1964/'65 46.000 auto's, oplopend tot 85.000 auto's in 1970/'71, tegen kortgeleden nog ruim 30.000 auto's per jaar. Alles uiteraard in orde van grootte gesproken.

De motor die de automarkt op gang houdt, is niet de invloed van het inkomen op het autobezit — in veel studies op dit terrein wordt hiervan uitgegaan —, maar het is de verkoop van nieuwe auto's waar alles om draait. De rest is automatisme of is van secundair belang, aldus de stelling die Prof. Cramer ter discussie stelde en waarop de aanwezigen helaas niet ingingen. De overigens geanimeerde discussie werd op verzoek van het bestuur ingeleid door de heer Bos van Van Doorne's Automobielfabriek N.V. te Eindhoven en door de heer Muilwijk van het C.B.S., die inviel voor Prof. Kuiler.

*s-Gravenhage.

Drs. L. A. VAN DER LINDEN.

INGEZONDEN STUK

Heroriëntering van het economisch beleid

In „E.-S.B.” van 22 september jl. trof ik in het artikel „Heroriëntering van het economisch beleid” van de hand van Dr. C. de Galan een passage aan, waarvan ik de treffende onjuistheid meen te moeten signaleren. Zulks te meer omdat ik deze en dergelijke uitspraken dikwijls door sprekers en schrijvers van bepaalde politieke partijen, vakorganisaties e.d. zeer apodictisch gesteld zie, terwijl mij is gebleken dat velen menen dat van die zijde wel uitsluitend gefundeerde uitspraken zouden zijn te verwachten, hetgeen — zoals mij bij herhaling bleek — een misvatting is.

Als lid van de commissie, welke namens de werkgeversverbonden het rapport „Bezitsvorming door vermogensaanwasdeling” heeft bestudeerd, moge ik in dit verband verwijzen naar o.a. de volgende passages uit het rapport „Wegen naar bezitsvorming”, dat door onze commissie is opgesteld:

- blz. 7. „Zij (de commissie) kan echter het cijfermateriaal van het VAD-rapport niet zonder meer als uitgangspunt aanvaarden, zoals later — met name in hoofdstuk II — zal blijken”.
- blz. 11. „De cijfers die de vakbewegingscommissie ter ondersteuning van die stelling (toenemende ongelijkheid in vermogensverdeling) aanvoert, zouden op belangrijke punten aanvulling en correctie behoeven”.
- blz. 44. „Door de keuze van het basisjaar, het zonder nadere motivering weglaten van enkele jaren evenals door de methode van groepering van de gegevens, wordt ten onrechte de indruk gewekt dat er sprake zou zijn van een gestaag toenemende vermogensongelijkheid”.

blz. 47. „De analyse der vermogensverdeling van het VAD-rapport is naar de mening van de Commissie even eenzijdig in de gevolgde methodiek als onvolledig in de interpretatie”.

De heer De Galan schrijft nu op blz. 870 in genoemd artikel: „De inkomensverdeling is *grosso modo* niet gewijzigd, maar dat was ook niet uitdrukkelijk de bedoeling”.

In het Centraal Economisch Plan 1965 staat op de bladzijden 174/175 in bijlage C 2 „Beschikbare inkomens” een tabel. Hieraan ontleende ik de volgende gegevens:

	1950	1960	1965 (raming)
	(in mrd. gld.)		
Beschikbaar loon- en steuninkomen	7,93 (= 100)	18,81 (= 237)	32,53 (= 412)
Netto beschikbaar overig inkomen	4,49 (= 100)	10,28 (= 229)	10,60 (= 236)
Samen	12,42 (= 100)	29,09 (= 234)	43,13 (= 347)
Ratio: Overig inkomen: loon- en steuninkomen	1 : 1,77	1 : 1,83	1 : 3,07
Deze ratio bedroeg in 1938			1 : 1,29
Kosten van levensonderhoud (C.E.P., bijlage C 3, herleid)	100	136	161

Ik meen met deze weinige gegevens te kunnen volstaan om de waarde van de geciteerde uitspraak aan te tonen. In feite heeft er vooral in de laatste jaren een revolutionair te noemen verschuiving in de inkomensverhoudingen plaats gevonden. De „overige” inkomens zijn de laatste jaren reëel gedaald, de loon- en steuninkomens zijn — ook reëel — sterk gestegen.

Ten overvloede zij vermeld dat de ingehouden winsten in het netto beschikbaar overig inkomen zijn begrepen en dat de cijfers voor 1965 een raming betreffen. Door de loonontwikkeling in 1965 zal de situatie nog verder in het voordeel van de loon- en steuninkomens zijn gewijzigd.

Hilversum.

H. A. FRUIN.

NASCHRIFT

Fruins reactie op mijn artikel is niet alleen „apodictisch gesteld”, maar ook treffend onduidelijk. Het is mij nooit gebleken dat velen van deze inzender „uitsluitend gefundeerde uitspraken verwachten”; wel neem ik aan dat zelfs van leden van een commissie iets helderder commentaren worden verwacht.

In mijn artikel ging het over de personele inkomensverdeling, de verdeling dus over individuen. Fruin spreekt over een categorale verdeling, de verdeling tussen twee (zeer heterogeen samengestelde) groepen. Het verschil tussen beide verdelingen is groot, mede door een uiteenlopende aantalsontwikkeling binnen beide categorieën inkomenstrekkingen. De categorale verdeling is moeilijk hanteerbaar¹⁾ en laat geen conclusies toe over de inkomens van personen. Er gaat meer schuil achter de cijfers dan er uit naar voren komt.

In de personele inkomensverdeling zijn in de loop van de na-oorlogse jaren weinig wijzigingen opgetreden. Dat

¹⁾ Hierop is al vaak gewezen; het staat ook in hetzelfde Centraal Economisch Plan waaruit Fruin zijn gegevens put, blz. 65/66. De overeenkomstige problemen rond „Het werknemersaandeel in het nationaal inkomen” zijn onder meer belicht door J. H. van der Marel in „E.-S.B.” van 2, 9 en 16 september 1964.

wil zeggen, relatief gemeten. In absolute bedragen zijn de verschillen steeds groter geworden. Waarschijnlijk is wel sedert 1960 enige egalisering opgetreden²⁾, maar de gegevens zijn nog te beperkt en de periode is te kort om definitieve conclusies te trekken. De verhoging van het „steuninkomen”, die ik in mijn artikel enige keren heb vermeld, is vermoedelijk één van de belangrijkste oorzaken. Doordat in Nederland een grondige analyse van de ontwikkeling van de inkomensverdeling met haar achtergronden in feite ontbreekt, kunnen onze gevolgtrekkingen slechts globaal zijn. Zoals ik heb gesteld, is in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten gebleken, dat over een langere periode de inkomensverdeling weinig veranderingen heeft ondergaan.

Van Fruins opmerkingen over het rapport-vermogensaanwasdeling heb ik weinig begrepen. Vermoedelijk gaat hij ervan uit, dat ik in dit rapport de hand heb gehad (quod non) en dat de gegevens uit het v.a.d.-rapport door de werkgeverscommissie zouden zijn weerlegd (quod non II). Met de inkomensverdeling is in elk geval geen verband aanwezig. Of ging het Fruin daar uiteindelijk toch niet om?

Halfweg (N.H.).

C. DE GALAN.

²⁾ Dit staat ook in mijn stukje in „Socialisme en Democratie”, september 1964, waarnaar ik voor mijn uitspraak in „E.-S.B.” heb verwezen; zie ook Centraal Economisch Plan 1964, blz. 50/51.

BOEKBESPREKING

Dr. F. G. J. Derkinderen: Hoofdpijnen van de bedrijfsstrategie; doel en methode. Dissertatie Rotterdam, 1965, 192 blz.

De Nederlandse literatuur over de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie ondergaat in de laatste jaren herhaaldelijk verrijkingen door goede monografieën. In deze dissertatie is de bedrijfsstrategie tot onderwerp gekozen. Het probleem is in hoofdzaak theoretisch benaderd. De praktisch ingestelde lezer vraagt zich daarbij vaak af wanneer de schrijver zijn gedachtenspinsels op de praktijk zal afstemmen. Hoewel hier en daar enkele toetsingen plaatsvinden, komt hij daarbij helaas meestal bedrogen uit. In de laatste twee alinea's van het laatste hoofdstuk stelt de schrijver trouwens dat de grote lijn in zijn werk boven de uitwerking prevaleerde. De oriëntatie over de hoofdpijnen van de bedrijfsstrategie is vooral bedoeld als een aanzet voor de verdere ontginning van een interessant wetenschapsgebied. Bovendien acht hij een verdere uitbouw van zijn werktheorie, waartoe veel spuurwerk nodig zal zijn, gewenst.

Bij de bestudering van het boek is het in de eerste plaats noodzakelijk te weten wat de schrijver onder bedrijfsstrategie verstaat. Hij geeft geen eigenlijke definitie, doch zegt wel dat deze strategie betrekking heeft op het stellen en bereiken van lange-termijndoelinden in een onzekere mededingingssfeer. Gezocht wordt naar een methode voor de bevoordering van een doelmatige keuze bij het algemeen beleid, zowel als bij andere beslissingen op lange termijn.

Het boek is verdeeld in een vijftal hoofdstukken. Het inleidende hoofdstuk, waarin het werkterrein, de verantwoording van de studie, de strategische uitgangspunten en de gedachtenbepaling over de ondernemings-taak uitvoerig zijn behandeld, omvat niet minder dan zeventien bladzijden.

In het volgende hoofdstuk komt een verkenning-methode voor de bepaling van het beleid ter sprake, waarbij een paarsgewijze ordening van bedrijfsstrategische gezichtsvelden wordt opgesteld, die min of meer contrasterende alternatieven vormen. Van werkelijke tegenstellingen is hier overigens geen sprake en bovendien bestaat de mogelijkheid van tusseliggende compromissen. De gezichtsvelden zijn: handhaving en aanpassing, individueel en gemeenschappelijk, initiatief en behoedzaamheid, groei en harmonisering, concentratie en spreiding, verschuiving en drukwijziging.

Na deze verkenning van de mogelijkheden volgt in het derde hoofdstuk de beleidsbewaking, een mogelijke herziening van de beleidslijn, in het bijzonder bij toenemende dynamiek der omstandigheden. Op meer specifieke beslissingen is het volgende hoofdstuk gericht, dat een verdieping van het inzicht in de voornaamste beslissingen geeft. Het hoofdstuk bevat een aantal vraag- en antwoordoverzichten, aan de hand van de keuzefacetten „doelmatigheid” en „geloofwaardigheid”, aan de hand van de vergelijking tussen alternatieven en ten behoeve van de koersvergelijking in al of niet transparante situaties. Deze overzichten doen in menig opzicht denken aan de gevolgen van zetten in het schaakspel. Het verschil met de beslissingen in het bedrijfsleven is dat in het laatste geval tussen ja en nee nog tal van tussenvormen mogelijk zijn.

In een samenvatting stelt de schrijver nog eens duidelijk het doel van de studie: het toetsen van aantrekkelijkheid en haalbaarheid van de doelstellingen van de onderneming, de doelgerichte verkenning van het evenwichtige beleid vanuit bedrijfsstrategische gezichtsvelden, de beleidsbewaking en de verbetering van het inzicht in strategische keuzeprocessen.

Het is geen simplistisch boek geworden. Steeds moet de lezer zich afvragen wat de schrijver eigenlijk in zijn vele formuleringen precies bedoelt. Wellicht is juist het vermijden van een abstract-symbolische vormgeving van de studie — die overigens bewust is gewild — de oorzaak dat het geen vlot leesbaar boek is geworden. De formuleringen vereisen bekendheid met de specifiek bedrijfsorganisatorische semantiek, en meer in het bijzonder met die van de schrijver zelf. Opvallend is het vele gebruik van het woord „consistent”, dat toch wel enkele goede equivalenten in het zuivere Nederlands kent.

Anderzijds mag men in de verbale behandeling van

beleids- en beslissingsvraagstukken een bewijs zien dat de schrijver heeft gebroken met de simplistische gedachte dat het besturen van een onderneming louter een zaak zou zijn van kwantitatieve optimaliserings- en minimaliseringsvraagstukken. Juist op het niveau van het algemene beleid neemt de betekenis van de wiskunde als hulpmiddel bij het besturen in sterke mate af.

De bedrijfsstrategie is een betrekkelijk nieuw gebied, dat is voortgekomen uit de op exacte leest geschoeide beslistkunde en uit de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie. Het beslissen in bedrijfsstrategische zaken op lange termijn eist een meer dan op exacte gegevens gebaseerde oordeelvorming. Reeds daarom heeft het boek, dat is voorzien van een groot aantal literatuurverwijzingen, voor de bepaling van de gedachten over dit onderwerp zeker zijn waarde. Of de ontwikkelde methode van abstractie, die hier en daar is getoetst aan enkele voorbeelden uit de praktijk, bij de leiders van Nederlandse ondernemingen zal aanslaan, is iets wat wij nog moeten afwachten. Het getuigt in ieder geval van een moedig en op „geloofwaardigheid” berustend besluit van auteur en uitgever om binnenkort een handelsuitgave van deze dissertatie te doen verschijnen.

's-Gravenhage.

P. VAN ZUUREN.

RECENTE PUBLIKATIES

Prof. Dr. J. Tinbergen: De les van vijftig jaar. Agon Bibliotheek no. 14. Agon Elsevier, Amsterdam 1965, 168 blz., f. 6,90.

Van het enkele jaren geleden gepubliceerde „Lessons from the past” verscheen nu een Nederlandse editie, door de auteur zelf vertaald. Volgens de tekst op de omslag van het boek tracht het „lessen te trekken uit de ervaringen die in alle delen van de wereld in de laatste halve eeuw zijn opgedaan met het hervormen en het beheer der samenleving”. Geen geringe opgave, zou men zeggen. Prof. Tinbergen zelf formuleert het (op blz. 11) wat minder pretentieus: „Dit boek wil trachten in vogelvlucht de economische zijde van onze avonturen der laatste vijftig jaar te bezien, evenals de vooruitzichten om onze moeilijkheden de baas te worden”. Daartoe geeft hij eerst (Deel I) een economische analyse van de gebeurtenissen der laatste vijftig jaar en bespreekt vervolgens (Deel II) de ontwikkeling die kan worden verwacht indien de bestaande economische politiek onveranderd zou worden gevoerd; in deel III ten slotte doet hij voorstellen tot wijziging in de wereldpolitiek met het oogmerk sommige onzer moeilijkheden op te lossen.

Aan het gehele boek ligt ten grondslag de opvatting van de schrijver, zoals hij deze ook in een T.V.-gesprek op 6 september jl. ongeveer als volgt formuleerde: „Ter wille van de wereld van onze kinderen en kleinkinderen is het van belang dat er aan ontwikkelingshulp wordt gedaan; belangrijke economische problemen kunnen alleen in internationaal verband worden opgelost; coëxistentie en

(I. M.)

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617. Den Haag

samenwerking zijn daartoe voorwaarden omdat het een kwestie zal zijn van één wereld of geen”.

Het boekje is niet zozeer bedoeld voor de vakeconoom, wat dat dan ook voor een figuur mag zijn, dan wel voor, zoals het in de Engelssprekende landen heet, „the general reader”.

Mr. H. A. van Nierop: Schets van het bankwezen. Vijfde druk, herzien in samenwerking met Prof. Dr. C. D. Jongman. Erven F. Bohn N.V., Haarlem 1965, 179 blz., f. 10.

Indien men niet precies mocht weten wat „sale lease back transactions” zijn, wat een „swing credit”, een documentair accreditief of een „stand by credit” is, geen nood. In Van Nierops „schets”, een plezierig understatement, kan men een verklaring vinden. Dat deze inleiding veel wordt gevraagd, bewijst het verschijnen van de vijfde druk.

Het boek is opnieuw up-to-date gebracht, met uiteenzettingen over o.a. de Euro-dollar, „swap-arrangements”, „factoring” en de persoonlijke lening. Wat de internationale monetaire overeenkomsten betreft, is het bijgewerkt tot 1 januari 1965.

Voor de aankomende student is het een goede inleiding tot een dikwijls lastige materie; voor ieder die niet dagelijks of slechts zijdelings met bankzaken te maken krijgt, een handig vademecum, ook al door het uitvoerige register.

Volstaan wij verder met de inhoudsopgave te vermelden: Uit de geschiedenis van het bankwezen — het geld — het internationale geld — De Nederlandsche Bank — de handelsbank — kredieten — effectenhandel, kassierszaken, accreditieven — literatuur — register.

Dr. J. G. Knol: Facetten van de moderne prijstheorie. Erven F. Bohn N.V., Haarlem 1965, 84 blz., f. 5.

Dit boekje, waarin vier post-doctorale colleges zijn gebundeld, bevat achtereenvolgens: een methodologische beschouwing omtrent het object van de economie en de taak van de econometist, een behandeling van marktform en strategie, alsmede twee voordrachten, aan de hand van eenvoudige voorbeelden, over de toepassing van lineaire programmering.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Er is een opmerkelijk verschil in de ontwikkeling van 's Rijks kas — de mutatie hierin bepaalt in deze tijd van het jaar grotendeels de geldmarktsituatie — in de afgelopen weken vergeleken met dezelfde periode van vorig jaar. In 1964 viel de grote netto stroom naar de Schatkist eerst na midden oktober. In het lopende jaar bleek de toeneming van het tegoed van de Staat bij De Nederlandsche Bank reeds in de eerste week van oktober te zijn gevallen. Daarna was er nog een beperkte stijging en in de 18 oktober eindigende zevendaagse periode liep het saldo, zij het beperkt, weer terug. De maandelijkse betaling van het Rijk aan de gemeenten speelde hierbij een rol. De spanning op de markt, die doorgaans gedurende een groot deel van oktober heerst, sloeg in de laatstgenoemde periode weer in ruimte om. Het is mogelijk, dat de vervaldata van de vlottende schuld van het Rijk — behalve schatkistpromessen schijnt de Staat ook op vrij grote schaal daggeldleningen te hebben opgenomen — eerder in de maand hebben gelegen

dan in vorige jaren. Dat de banken de resterende bij De Nederlandsche Bank opgenomen voorschotten in rekening-courant hebben afgelost, ligt voor de hand.

De rente voor daggeldleningen verminderde verder, namelijk in twee etappes, van 3 pCt. naar 2 pCt. De rentedaling vindt steeds met dagelijks maximaal $\frac{1}{2}$ pCt. plaats, waarbij een vloeiende lijn in de ontwikkeling wordt gesuggereerd. In feite is hiervan geen sprake en voltrekt de wijziging zich sneller en vaak schoksgewijs. Daarom geeft de rente niet altijd een exacte afspiegeling van de marktsituatie.

Kapitaalmarkt.

Ondanks de kleine en sedert de aankondiging nog gekrompen marge tussen het marktrendement en het geboden rendement, waardoor de provisievrijdom het meest aantrekkelijke element werd, hebben de beleggers toch nog voor f. 140 mln. op de nieuwe $5\frac{3}{4}$ pCt. Staatslening ingeschreven. Van de f. 750 mln., die tussen 1 juli jl. en eind 1966 op de open kapitaalmarkt moet worden gedekt, is dus nog slechts een zeer klein deel verkregen. Herhalingen van de nu afgesloten actie kunnen dus worden verwacht.

In een tijdvak dat voor vele aandelen, althans in ons land en verschillende andere Europese landen, de groei wat op de achtergrond begint te geraken, richt Robeco een nieuwe beleggingsmaatschappij op. Men streeft ernaar in de portefeuille van Rolinco, zoals de nieuwe maatschappij is genoemd, aandelen op te nemen, waarvan wordt verwacht, dat zij in koers zullen stijgen. De tegenkant hiervan is, dat het risico groter is. Beleggers moeten een grotere kans op kapitaalafwas afwegen tegen een waarschijnlijk gemiddeld lager rendement. Omdat de mogelijkheid, zij het met beperkingen, aan Robeco-aandeelhouders wordt geboden hun stukken in Rolinco om te ruilen, bestaat de kans dat de altijd moeilijke aanloopperiode snel achter de rug zal zijn.

Bij de
**VERENIGDE
H. V. A.-MAATSCHAPPIJEN N. V.**

bestaat gelegenheid tot plaatsing van een

STAFFUNCTIONARIS

voor de Economisch-Statistische Afdeling van haar Hoofdkantoor te Amsterdam.

Gedacht wordt aan een jong econoom, academisch gevormd (bacc. of drs.), met praktische oriëntatie in bedrijfseconomische richting in het algemeen en belangstelling voor economisch-statistische werkzaamheden en research in het bijzonder.

Enige jaren bedrijfservaring op dit gebied strekt tot aanbeveling.

Leeftijd: maximum 30 jaar.

Sollicitaties met volledige inlichtingen betreffende leeftijd, opleiding en praktijk, uitsluitend schriftelijk, aan het kantoor der Maatschappij te Amsterdam, N.Z. Voorburgwal 162-170.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	15 okt. 1965	22 okt. 1965
Algemeen	405	410 — 357	365	365
Internationale concerns	568	583 — 505	521	519
Industrie	355	371 — 320	322	324
Scheepvaart	146	155 — 136	138	140
Banken en verzekering	236	243 — 184	189	183
Handel enz.	170	180 — 162	165	167

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Koninklijke Petroleum	f. 158,20	f. 146,90	f. 148,30
Philips G.B.	f. 145	f. 124,70	f. 123,60
Unilever	f. 141,80	f. 135,60	f. 134,90
A.K.U.	454 $\frac{3}{4}$	400	396
Expl. Mij. Scheveningen	220	190	183
Hoogovens, n.r.c.	541	514	506
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	911 $\frac{1}{2}$	840	848
Amsterdam-Rotterdam Bank ..	f. 66,10	f. 57	f. 57,90
Nationale Nederlanden, c.	784	575	535
Robeco	f. 224,40	f. 227	
New York.			
Dow Jones Industrials	874	941	952
Rentestand.			
Langlopende staatsobligaties b)	5,17	5,64	5,66
Aandelen: internationalen b) ..	3,42	3,90 c)	
lokalen b)	3,26	4,10 c)	
Disconto driemaands schatkist- papier	3 $\frac{1}{16}$	4 $\frac{1}{8}$	4

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.
c) 30 september 1965.

C. D. JONGMAN.

GELD
GEHEEL PER POST

VAN F. 200.- TOT F. 6000.-
(KWIJTSCHELDING BIJ OVERLIJDEN)
ALGEM. VOORSCHOT- EN GELDSCHIEBTANK N.V.

ALVOBA
GEULSTR. 49 - GRONINGEN
TEL. 05900-37645



Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave



deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.



E.-S.B. 27-10-1965



N.V. PHILIPS' TELECOMMUNICATIE INDUSTRIE HILVERSUM

Bij onze afdeling Administratieve Organisatie bestaat de mogelijkheid tot plaatsing van enkele

staffunctionarissen

die belast zullen worden met het ontwerpen van informatie systemen met betrekking tot productiebesturing en industriële administratie.

Onze gedachten gaan hiervoor uit naar kandidaten met een diploma H.T.S.-e, S.P.D. of M.O. boekhouden. Ook zij wier studie voor accountant zich in een gevorderd stadium bevindt kunnen reflecteren.

Sollicitaties worden gaarne ingewacht bij onze afdeling Personeelszaken, Postbus 32 te Hilversum.

Geïnteresseerden zullen voor een psychologisch onderzoek worden uitgenodigd.

Bij het

**ECONOMISCH INSTITUUT VOOR HET
MIDDEN- EN KLEINBEDRIJF**

kan ter versterking van de wetenschappelijke staf worden geplaatst een

ACADEMICUS

voor het verrichten van sociaal-wetenschappelijk onderzoekswerk.

Gedacht wordt aan een socioloog, sociograaf, sociaal-psycholoog, economist met sociologie als tweede hoofd- of keuzevak dan wel een sociaal-geograaf.

De te verrichten werkzaamheden omvatten het bestuderen en analyseren van lokale en regionale ontwikkelingen met als objecten de middenstand en de consument. Voorwaarde is het vermogen de verzamelde kennis helder en duidelijk te formuleren in verslagen en rapporten. Bekendheid met de problematiek van distributie en dienstverlening strekt tot aanbeveling, maar is geen vereiste.

De functie biedt interessante en in hoge mate zelfstandige werkzaamheden waarbij de nadruk duidelijk valt op het openleggen van nieuwe terreinen van onderzoek en het hanteren van moderne researchtechnieken. Een goede honorering, uiteraard in overeenstemming met leeftijd, opleiding en ervaring, kan in het vooruitzicht worden gesteld.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven te richten aan de Secretaris der Directie, Neuhuyskade 94, Den Haag.

VOOR RECLAME

kan men te veel
en ook te weinig uitgeven

*

De meeste mislukkingen
zijn vaak het gevolg van het **LAATSTE**

**Gezocht wordt een bekwame
medewerker van de**

PUBLIC RELATIONS DIENST

van de

AMSTERDAMSE EFFECTENBEURS

die algemene kennis van het effectenvak paart aan de vaardigheid deze kennis in woord en geschrift over te dragen.

Tot zijn taak zal onder meer behoren :

- het ontvangen en rondleiden van bezoekers,
- het verlenen van redactionele medewerking aan publikaties,
- het uitwerken van initiatieven om de effectenbeurs in ruimer kring bekendheid te geven.

Candidaten dienen zich schriftelijk te richten tot het Secretariaat van de Vereeniging voor den Effectenhandel, Beursplein 5, Amsterdam.



TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL

Ter griffie van de Kamer bestaat een vacature in de functie van

ASSISTENT VAN DE GRIFFIER

voornamelijk voor redactionele werkzaamheden ten behoeve van commissies uit de Kamer.

Aanstelling in de rang van referendaris 2e klasse. In aanmerking komen jonge academici (bij voorkeur rechten, economie, politieke of sociale wetenschappen), liefst met enige ervaring, in welk geval aanstelling boven het minimum mogelijk is, en in ieder geval met belangstelling voor staatkunde.

Brieven binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad richten tot de griffier der Kamer en zenden aan het Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage, onder vac. no. 5-2510/7188 (in de linkerbovenhoek brief en enveloppe).



MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Bij de directie Agrarische Vertegenwoordiging Buitenland is een vacature voor de functie

**HOOFD
VAN HET**

BUREAU TECHNISCHE CONTACTEN

De functionaris zal o.a. worden belast met de informatie over de verschillen tussen de binnenlandse en buitenlandse fytosanitaire, veterinaire en levensmiddelenwetgeving en de behandeling van de daaruit voor de Nederlandse exporthandel voortvloeiende problemen.

De voorkeur gaat uit naar een oudere academicus — jurist of landbouwkundig ingenieur — met belangstelling voor de handel in agrarische producten.

Salarisgrenzen, afhankelijk van leeftijd, ervaring en geschiktheid van f 1227,— tot f 1639,— of van f 1535,— tot f 1911,— per maand, exclusief 5,3 pCt. huurcompensatie en 4 pCt. vakantietoelage. A.O.W.-premie voor Rijksrekening.

Schriftelijke sollicitaties onder vac. no. 5-2538/7188 (in linkerbovenhoek enveloppe en brief) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

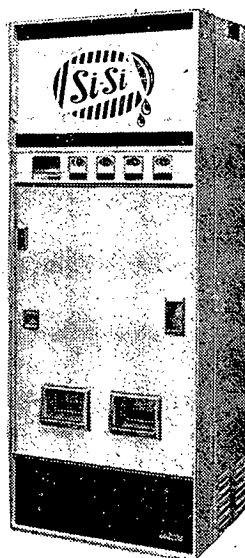


Voor de president-directeur die trek heeft in een verfrissing...

(overigens zijn de meeste Vrumona-automaten vooral voor het personeel)

Dat is namelijk voor directies nóg verfrissender. Ook u kent natuurlijk het stimulerende effect van een frisse dronk. Het verhoogt de arbeidsprestaties. Genoemd effect wordt op grote schaal en efficiënt gesorteerd door de frisdranken-automaat. Vrumona kan u voorzien van deze nuttige apparaten. Gevuld met verfrissende Si-Si en/of opwekkende Pepsi-Cola. De kosten zijn miniem of zelfs nihil. De baten zijn in elk geval groot. Want niets is zo duur als menselijke arbeid... en een verfrist mens werkt voor twee! Vraagt geheel vrijblijvend alle gewenste inlichtingen bij Vrumona Fabrieken N.V., Bunnik Tel. 03405-2344, (toestel 122)

Geen bedrijf is te groot of te klein voor een Vrumona frisdranken-automaat



Voor een belangrijke groothandel met 500 personeelsleden, in het westen des lands, zoeken wij contact met een accountant (lid NIVA of VAGA) die geplaatst kan worden in de functie van

controllor

Zijn taak is veelzijdig en zal o.m. bestaan uit het leidinggeven aan een omvangrijke administratie (omvangrijk zowel wat het aantal personeelsleden als het aantal administratieve mutaties betreft) en de organisatie van de administratie, zoals een verdere centralisatie en coördinatie van werkzaamheden.

Voorts zal hij de directie op financieel-economisch terrein moeten adviseren en mede met haar het financiële beleid gaan bepalen.

Gezien het voornemen om over te gaan tot aanschaffing van een computer is bekendheid met de problemen die zich bij de omzetting van de administratie voordoen belangrijk. Bekendheid met de computer en diens mogelijkheden is noodzakelijk.

Wij zijn gemachtigd aan belangstellenden telefonisch verdere inlichtingen te geven (tel. 010 - 251006 - toestel 2).

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 216 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

Ook wanneer u niet geïnteresseerd mocht zijn in het beleggen in Duitse effecten, dan kunt u uw beleggingsinzicht in het algemeen verrijken door kennis te nemen van de inhoud van één of meer der onderstaande uitgaven van „**VERLAG 'MODERNE INDUSTRIE'**“, die elk voor zich zijn geschreven door specialisten op beleggingsgebied en die het lezen meer dan waard zijn.

1* Geld richtig anlegen

door Claus Schrempf f 11,75
8e druk - 218 blz. - 8 afb. 28 tab.

2* Wie werde ich Aktionär

door Franz Goossens f 11,75
4e druk - 242 blz. - 24 tab. en afb.

3* Börsenchancen richtig nutzen

door W. Blessing & J. Puhl
f 15,25
3e opnieuw bewerkte druk - 295 blz. - linnen band

Bestellingen te richten aan de uitgever N.V. Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Postbus 42, Schiedam.

De Algemene Bank Nederland vraagt voor haar Economische Afdeling een

documentalist

Hij zal worden belast met het verzamelen en verwerken van gegevens en literatuur en het vormen van nieuwe dossiers over een bepaalde groep van onderwerpen.

Daarnaast behoort het tot zijn taak bestaande documentatie-systemen uit te werken of te verbeteren.

Vereist zijn een middelbare schoolopleiding, een redelijke kennis van de moderne talen en een brede, op economische onderwerpen gerichte belangstelling.

Kennis en ervaring op het gebied van de economische documentatie is noodzakelijk. Het bezit van het getuigschrift 1 van de Gemeenschappelijke Opleidingscommissie strekt tot aanbeveling.

Uitvoerige schriftelijke sollicitaties te richten aan de afdeling Personeelzaken van het hoofdkantoor, Vijzelstraat 20, Amsterdam.



Algemene Bank Nederland

(Nederlandsche Handel-Maatschappij - De Twentsche Bank)

mepal nv gevestigd te lochem gld. zoekt een

directeur

die de dagelijkse leiding op zich zal nemen van haar productiebedrijf mepex nv en het daarmee verbonden groothandelsbedrijf mepalservice nv

mepal vervaardigt en verkoopt een assortiment modern huishoudelijk serviesgoed en heeft daarnaast een aantal nieuwe huishoudelijke produkten in ontwikkeling

de gezochte directeur dient bij voorkeur academisch gevormd te zijn (drs. economie), is omstreeks 35 jaar oud en heeft reeds enkele jaren ervaring in de commerciële sector, bij voorkeur op een leidinggevend niveau

na een ruime inwerktijd zal aan de directeur de algehele dagelijkse leiding overgedragen worden door de huidige directeur-eigenaar die zich daarna zal toeleggen op de ontwikkeling van nieuwe produkten en nieuwe markten voor mepal nv

de honorering voor deze functie beantwoordt aan het niveau dat van kandidaten wordt gevergd en zal door een gratificatie-regeling mede in verband staan met de behaalde bedrijfsresultaten

er is een goede pensioenregeling en voor een passende woning te lochem wordt de nodige medewerking en bijstand gegeven

uw met de hand geschreven brief, welke een volledig en chronologisch overzicht van voltooide opleiding en beklede functies dient te bevatten alsmede een goed gelijkende pasfoto van recente datum, kan worden gezonden aan de organisatie-adviseur van het bedrijf drs. c. de koning, venuslaan 7, de bilt, die gemachtigd is sollicitaties vertrouwelijk te behandelen zo dit word gewenst

kandidaten dienen bereid te zijn een psychotechnisch onderzoek te ondergaan waarvoor de nederlandse stichting voor psychotechniek te Utrecht zal worden ingeschakeld.

Sluit uw verzekering bij de



Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTÉ

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Schadeverzekering-Maatschappij N.V.



LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGÉLO - HAARLEM - ARNHEM



Geconsolideerde maandstaat per 30 september 1965

Kas, kassiers en daggeldleningen . . .	f 256.941.000
Nederlands schatkistpapier	„ 889.019.000
Ander overheidspapier	„ 785.628.000
Wissels	„ 350.622.000
Bankiers in binnen- en buitenland . . .	„ 688.002.000
Effecten en syndicaten	„ 211.776.000
Voorschotten tegen effecten	„ 224.127.000
Debiteuren	„ 2.994.852.000
Deelnemingen (incl. voorschotten) . . .	„ 10.293.000
Gebouwen	„ 7.010.000
	<u>f 6.418.270.000</u>

Kapitaal	f 136.280.000
Reserves	„ 170.000.000
Leningen	„ 128.972.000
Deposito's op termijn	„ 2.446.274.000
Spaargelden	„ 754.575.000
Crediteuren	„ 2.661.879.000
Geaccepteerde wissels	„ 28.262.000
Overlopende saldi en andere rekeningen	„ 92.028.000
	<u>f 6.418.270.000</u>

Algemene Bank Nederland N.V.

(Nederlandsche Handel-Maatschappij — De Twentsche Bank)